

Henriette Lillevand Svendby

BARNEVERN PÅ TVERS AV
LANDEGRENSER

En kvalitativ undersøkelse av saksbehandleres opplevelse og forståelse av sitt handlingsrom
innenfor det nasjonale og internasjonale rettslige rammeverket

Masteroppgave i barnevern

Fakultet for samfunnsvitenskap

Oslo, 2021

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie og baserer seg på semistruktuert intervju med syv saksbehandlere i det kommunale barnevernet. Saksbehandlerne i oppgaven har ulike erfaringer med å jobbe med barnevern på tvers av landegrenser. Studien har en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming, og følgende problemstilling belyses:

Hvordan opplever og forstår de kommunalt barnevernsansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrenser?

I tillegg til kvalitativ metode tar jeg i bruk juridisk metode for å presentere det rettslige rammeverket, og gi en større forståelse av kompleksiteten saksbehandlerne står i ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser.

Handlingsrommet blir analysert i lys av Niklas Luhmanns systemteori (1992) gjennom sosiale systemer, funksjonell differensiering, og retten og sosialfaget som funksjonssystemer. Jeg tar i oppgaven utgangspunkt i Hilde A. Aamodt (2018) sin beskrivelse av det sosialfaglige funksjonssystemet i artikkelen «Barneverntjenesten – en polyfon organisasjon?» i Norges barnevern. For å beskrive retten som funksjonssystem bruker jeg Christian Borch (2013) og Jørgen Dalberg-Larsen (1992). Barnevernets virkeområde forstås med utgangspunkt i Lov om barneverntjenester lov 17.juli 1992 nr. 100 (barnevernloven) § 1-2. Analysen viser hvordan retten kan oppleves som et overordnet system, på tross av Luhmann sine tanker om at alle systemer er likestilte.

Studien viser at saksbehandlerne har både felles og ulike opplevelser av det rettslige rammeverket de bruker i arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Det er flere faktorer som viser seg å kunne ha betydning for hvorfor saksbehandlerne opplever og forstår det rettslige rammeverket som de gjør. Disse faktorene er avhengigheten av systemene, kompleksiteten i samfunnet og sakene, diskursen om barn i det aktuelle samfunnet og samarbeidsstaten, og saksbehandlernes ydmykhet og tillit til den samarbeidende staten.

ABSTRACT

This master's thesis is a qualitative study based on a semi-structured interview with seven caseworkers in the municipal child welfare service who have experience working with child welfare services across national borders. The study has a phenomenological and hermeneutic approach, and the following problem is elucidated:

How do municipal child welfare workers experience and understand their room for maneuver within national and international legal frameworks for supporting children in transnational families in child welfare across national borders?

In addition to a qualitative method, I use legal method to present the legal framework and provide a greater understanding of the complexity of caseworkers when working with child welfare across national borders.

The room for maneuver is analyzed in the light of Niklas Luhmann's systems theory (1992) through social systems, functional differentiation and law and the social sciences as functional systems. The thesis is based on Hilde A. Aamodt's (2018) description of the social work function system in the article "The child welfare service - a polyphonic organization?" in Norway's child welfare. To describe law as a functional system, I use Christian Borch (2013) and Jørgen Dalberg-Larsen (1992). The scope of the Child Welfare Service is understood on the basis of the Child Welfare Services Act 17 July 1992 no. 100 (Child Welfare Act) § 1-2. The analysis shows how the legal system can be perceived as an overriding system, despite Luhmann's ideas that all systems are equal.

The study shows that caseworkers have different experiences of the legal framework they use in work with child welfare across national borders. There are several factors that prove to be important for why caseworkers experience the legal framework the way they do. These factors are the dependence on the systems, the complexity of society and the cases, the discourse on children in the society and the partner state in question, and the caseworkers' humility and trust in the cooperating state.

FORORD

Gjennom arbeid med dette prosjektet har jeg fått mulighet til å fordype meg i et tema og en problemstilling jeg har vært opptatt av lenge. Det har vært en utrolig lærerik prosess, mye takket være at jeg var så heldig å få en Professor i rettsvitenskap som veileder. Selve prosjektets tematikk; kommunikasjon mellom retten og sosialfaget har kommet til uttrykk også i veiledningstimene, hvor en jurist og en sosialarbeider møttes til drøftinger.

Jeg har underveis i prosessen kjent på hele spekteret av følelser. Da lovforslaget til ny barnevernslov kom i april 2021, hvor departementet foreslår flere endringer i forhold til arbeid med barnevern på tvers av landegrenser fikk jeg den siste motivasjonen jeg trengte for å lande oppgaven. Det å se at temaet man har valgt for sitt masterprosjekt er aktuelt også på politisk nivå har vært svært givende.

Først om fremst vil jeg si tusen takk til de 7 informantene som ga av sin tid og delte av sine erfaringer! Uten dere hadde ikke prosjektet vært mulig!

Jeg vil også takke min veileder Julia Köhler-Olsen for friske, morsomme, kloke og inspirerende råd og tilbakemeldinger gjennom hele prosessen.

Og til slutt; tusen takk til mine medstudenter, Susanne Fjeld Haugen og Stina Andrea Sæthern for at vi gjennom et masterstudie preget av pandemi og nedstengt samfunn har heiet på og støttet hverandre.

Oslo, mai 2021

Henriette Lillevand Svendby

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1 - Introduksjon	1
1.1 Barnevern på tvers av landegrenser	1
1.2 Valg av emne og problemstilling	2
1.3 Tidligere forskning	3
1.4 Presisering og avgrensning	4
1.5 Oppgavens strukturelle oppbygning	5
Kapittel 2 – Metode og teoretisk rammeverk	6
2.1 Forskningsmetode og design	6
2.2 Forforståelse og forskerposisjonen i feltet	6
2.3 Systemteori	7
Sosiale systemer	7
Funksjonell differensiering	8
Sosialfag og retten som funksjonssystemer	8
2.4 Kombinasjon av metoder	10
2.5 Juridisk metode og rettskildebildet	11
2.5.1 Juridisk metode	11
Tolkningsregler	11
2.5.2 Nærmere redegjørelse av de mest sentrale rettskildene ved barnevern på tvers av landegrenser ..	13
Internasjonale rettskilder	13
Lov	14
For- og etterarbeider	15
2.6 Kvalitativ metode	16
2.6.1 Metodisk tilnærming i vitenskapsfilosofiske perspektiver	16
2.6.2 Semistruktuert intervju	18
2.6.3 Utvalg og rekruttering av informanter	19
2.6.4 Intervjuguide	19
2.6.5 Innsamling av datamateriale	20
2.6.6 Transkripsjon av datamateriale	20
2.7 Analyse av datamateriale	20
2.7.1 Tematisk analyse	20
2.8 Etske vurderinger	22

2.9 Kvalitetsvurdering av studien	23
2.9.1 Relabilitet.....	23
2.9.2 Validitet	24
2.9.3 Generaliserbarhet.....	25
2.10 Oppsummering av metode	26
 Kapittel 3 – Rettslig rammeverk ved barnevern på tvers av landegrenser	 27
3.1 Innledning.....	27
3.2 Barnevernets virkeområde	29
3.2.1 Innholdet i barnevernloven §1-2 og endringer etter Haagkonvensjon 1996.....	29
<i>Vanlig bosted</i>	29
<i>Barn med vanlig bosted i Norge, men oppholder seg i en annen stat</i>	30
<i>Barn med vanlig bosted i annen stat, som oppholder seg i Norge</i>	31
<i>Endringer i barnevernloven og ny barnevernslov</i>	31
3.2.2 Overføring av jurisdiksjon mellom konvensjonsstater	31
3.2.3 Lovvalg	32
<i>Utøvelse av foreldreansvar</i>	32
3.3 Barns rett til medvirkning	33
3.3.1 Barns rett til medvirkning etter norsk lov.....	33
3.3.2 Barns rett til medvirkning ved barnevern på tvers av landegrenser	34
3.3.3 Samarbeid med foreldre og barn.....	35
3.4 Særlige tiltak etter barnevernloven og Haagkonvensjon 1996	36
3.4.1 Beskyttelsestiltak.....	36
3.4.2 Akuttiltak	37
3.4.3 Midlertidig beskyttelsestiltak	37
3.5 Samarbeid mellom konvensjonsstater	38
3.5.1 Anerkjennelse og fullbyrdelse av tiltak.....	38
3.5.2 Sentralmyndigheten	38
<i>Innholdet i Haagkonvensjon 1996 om sentralmyndigheten</i>	39
3.6 Haagkonvensjonen 1980	40
3.7 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)	41
3.8 Oppsummering av det rettslige rammeverket.	41
 Kapittel 4 – Presentasjon og analyse av funn	 42
4.1 Saksbehandlerens opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket hemmer handlingsrommet ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser	42

4.1.1 Sikre barns rett til medvirkning	42
4.1.2 Når det ikke foreligger samarbeidsavtale mellom landene.....	44
4.1.3 Når barnet flyttes ut av landet	45
4.1.4 Vektleggingen av barnevernsfaglige vurderinger	46
4.1.5 Tidkrevende prosess	47
4.1.6 Sentralmyndigheten	48
4.1.7 Organisering av barnevernet i den andre staten.....	50
<i>4.2 Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket fremmer handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrenser</i>	<i>51</i>
4.2.1 Skaper handlingsrom	51
4.2.2 Sentralmyndigheten	52
<i>4.3 Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av andre faktorer som påvirker handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrenser</i>	<i>54</i>
4.3.1 Personavhengig saksbehandling.....	54
4.3.2 Andre aktører	55
4.4 Oppsummering av funn	56
Kapittel 5 – Drøfting av funn	57
5.1 Avhengig av systemene	57
5.2 Kompleksitet.....	58
5.3 Fremmedgjort og avmektig.....	60
5.4 Diskursen om barndom	61
5.5 Tillit og ydmykhet	62
5.6 Oppsummering av drøfting	63
Kapittel 6 – Avsluttende kommentarer.....	65
6.1 Videre forskning.....	66
Litteraturliste	67
Vedlegg 1 – Prosjektbeskrivelse og samtykkeerklæring.....	72
Vedlegg 2 – Intervjuguide første versjon.....	75
Vedlegg 3 – Intervjuguide andre versjon.....	77
Vedlegg 4 – Godkjenningsbrev fra NSD.....	79

Kapittel 1 - Introduksjon

1.1 Barnevern på tvers av landegrenser

En gutt på 10 år bor sammen med sin mor i Norge hvor han har bodd i 2 år. Mor er opprinnelig fra Marokko hvor de bodde frem til for to år siden. Far står ikke oppført i noen dokumenter og mor hevder hun ikke vet hvem han er. Barneverntjenesten kommer i kontakt med familien etter mottatt bekymringsmelding fra skolen til gutten. Barneverntjenesten blir underveis i barnevernundersøkelsen bekymret for omsorgssituasjonen til gutten i hjemmet og oppretter hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4. Videre i oppfølgingen av hjelpetiltakene blir barneverntjenesten ytterligere bekymret for guttens omsorgssituasjon og vurderer om de skal begjære fylkesnemnda om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12. Før barneverntjenesten tar en beslutning og begjæringen blir sendt, flytter mor med barnet ut av landet. Barneverntjenesten tar kontakt med sentralmyndigheten i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å høre hva de skal gjøre. Sentralmyndigheten snakker om jurisdiksjon og at det må gjøres en vurdering om guttens vanlige bosted er i Norge eller Marokko. Dette vil være avgjørende for hva barneverntjenesten i Norge kan gjøre for denne gutten. Dersom guttens vanlige bosted blir vurdert til å være i Norge, vil sentralmyndigheten be barneverntjenesten om å skrive en anmodning om bistand fra marokkanske myndigheter. Dette dokumentet må barneverntjenesten oversette til marokkansk før de sender det til sentralmyndigheten, som deretter videresender den oversatte anmodningen til sentralmyndigheten eller kompetent myndighet i Marokko. Dersom guttens vanlige bosted blir vurdert til å være i Marokko har ikke barnevernet i Norge myndighet til å hjelpe denne gutten, og barneverntjenesten kan kun sende en bekymringsmelding til Marokko.

Mens ukene går og gutten fortsatt lever i den bekymringsfulle omsorgssituasjonen sammen med moren i Marokko, kommer plutselig barneverntjenesten i kontakt med far til gutten. Far viser seg å være svensk og har dokumenter på at han har del i foreldreansvaret. Barnevernet må nå vurdere hvilken betydning fars foreldreansvar og utøvelse av dette ansvaret vil få for barnevernets handlingsrom til å støtte gutten i Marokko. Hvem skal hjelpe denne gutten som lever i en bekymringsfull omsorgssituasjon hos sin mor i Marokko og hvordan vil et samarbeid med Marokko med en annen kultur og systemer forløpe seg?

Dette fiktive caset er ment for å illustrere et av mange ulike tilfeller der barneverntjenesten kommer i kontakt med familier, og saken utvikler seg til å bli et barnevern på tvers av landegrenser.

1.2 Valg av emne og problemstilling

Bakgrunnen for mitt valg av temaet, barnevern på tvers av landegrenser, med søkelys på rettslig rammeverk og saksbehandleres opplevelse av sitt handlingsrom, er egne erfaringer fra arbeid i førstelinjetjenesten i barnevernet fra 2015 - 2019. I årene jeg var ansatt som saksbehandler, jobbet jeg med flere transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrenser. Min opplevelse som saksbehandler i arbeid med barnevern på tvers av landegrenser, var at det rettslige rammeverket tidvis opplevdes hemmende med tanke på å hjelpe barna. Jeg opplevde særlig at det å sikre barns medvirkning kunne være utfordrende i disse sakene, da rammene og reglene rundt saksbehandlingen opplevdes som mer bestemmende, enn at barnets stemme skulle høres.

En av familiene jeg jobbet med tok kontakt med barneverntjenesten i 2015, og det var først fem år senere, i 2020 at saken hadde roet seg og barnets omsorgssituasjon ble stabil. Prosessen frem til 2020 var lang og tidkrevende både for barnet, familien og meg som saksbehandler. I arbeidet med denne familien opplevde jeg at det rettslige rammeverket tok oppmerksomheten fra kjernen i det barnevernfaglige arbeidet, å jobbe for barnets beste. Videre opplevde jeg det som en svært tidkrevende prosess, og vi hadde lite informasjon å gi barna vi jobbet med, som kunne gjøre livene deres mer forutsigbare, trygge dem og forberede dem på hva som ville skje fremover. Gjennom arbeidet i førstelinjetjenesten fikk jeg erfaring med å arbeide med barnevern på tvers av landegrenser både før og etter sentralmyndigheten ble etablert og jeg opplevde det som både fremmende og hemmende for handlingsrommet å samarbeide med dem. Jeg har undret meg over hvorfor et rettslig rammeverk, som har som formål å fremme samarbeid, kan oppleves som hemmende og har ønsket å undersøke dette nærmere.

I løpet av masterstudiet i sosialt arbeid, retning barnevern har jeg utviklet mine ferdigheter i kritisk analyse og fått en utvidet forståelsesramme. I møte med systemteorien av Niklas Luhmann opplevde jeg å få nye perspektiver på hvorfor saksbehandlere kan oppleve det rettslige rammeverket som de gjør. Jeg fikk en dypere forståelse for, og har reflektert rundt mine egne erfaringer som saksbehandler i arbeid med barnevern på tvers av landegrenser.

Til å begynne med avgrenset jeg temaet til kun å dreie seg om barn som hadde vanlig bosted i en annen stat, men som oppholdt seg i Norge alene. Det var et forsøk på å avgrense et enormt stort felt som barnevern på tvers av landegrenser er. Det jeg opplevde da var at det var utfordrende å komme i kontakt med informanter som hadde erfaringer med denne spesifikke gruppen.

På bakgrunn av disse vurderingene valgte jeg derfor å utvide problemstillingen min til å omhandle variasjoner av transnasjonale familier. En refleksjon jeg har gjort meg i forbindelse med at jeg måtte utvide problemstillingen, er at transnasjonale familier sine livssituasjoner er så sammensatte og komplekse at de vanskelig kan avgrenses til en bestemt gruppe. Derfor åpnet jeg opp for variasjoner i familiesituasjoner og undersøker variasjoner av transnasjonale familier.

Videre ønsket jeg i utgangspunktet å fokusere på de statene som er medlem av Haagkonvensjonen 1996, dette også for å forminske kompleksiteten i arbeidet med temaet. Det jeg opplevde da jeg hadde gjennomført intervjuene var at jeg også ønsket å inkludere informantenes erfaringer med å samarbeide med ikke-konvensjonsland. Jeg valgte å inkludere disse funnene da deres erfaringer med å samarbeide med både konvensjonsland og ikke-konvensjonsland øker innsikten i kompleksiteten rundt arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Det viser også at oppgaven er tett på praksis, ved at man som saksbehandler ikke vet hva man møter på og de heller ikke kan avgrense seg mot ulike typer transnasjonale familier eller samarbeidende stater.

Med bakgrunn i disse vurderingene ble min endelige problemstilling:

Hvordan opplever og forstår de kommunalt barnevernsansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrenser?

Jeg er i særlig interessert i om det rettslige rammeverket skaper muligheter eller begrensninger for å sikre barns medvirkning på ved barnevern på tvers av landegrenser. Grunnen til det er at jeg ønsker å vite mer om hvordan saksbehandlerne som jobber med disse sakene i dag, opplever å kunne sikre barns rett til medvirkning.

1.3 Tidligere forskning

Temaet jeg har valgt for oppgaven, transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrenser er et aktuelt tema og blitt noe forsket på. Det har vært forsket på gjennom hvordan familier og barn opplever det transnasjonale. Anja Bredal og Hilde Lidén skrev blant annet rapporten *Transnasjonal oppvekst – om lengre utenlandsopphold blant barn og unge med innvandrerbakgrunn* ved institutt for samfunnsforskning i 2014. Bredal har videre forsket mye på minoriteter og vold i nære relasjoner (OsloMet, u.å). Lidén har blant annet forsket på nasjonale minoriteter, barn utsatt for menneskehandel og integrering av barn av innvandrere (Samfunnsforskning, 2020). Det finnes også rettsvitenskapelig forskning og publikasjoner om

internasjonal barne bortføring skrevet av Torunn Kvisberg. Det finnes derimot ingen tidligere forskning på hvordan barnevernsansatte opplever det rettslige rammeverket, som er det jeg undersøker i denne oppgaven.

1.4 Presisering og avgrensning

Familiene i denne oppgaven er transnasjonale familier. Det vil si familier med relasjoner over landegrensene.

Barn som er i kontakt med barnevernet, er i denne oppgaven barn under 18 år. Jeg velger derfor å avgrense meg fra barn som mottar ettervern fra barnevernet. Videre tar jeg i denne oppgaven utgangspunkt i at foreldreansvaret er avklart på forhånd.

Opgaven er avgrenset til å gjelde barneverntjenestens håndtering av følgende saker:

- familier der barnet er alene i Norge og foreldrene i utlandet,
- en forelder er i Norge og en annen forelder er i utlandet med barnet,
- barn som er alene i utlandet.

Saker som ikke vil bli omtalt i denne oppgaven er:

- barn som har vanlig bosted i Norge og som oppholder seg her,
- barn som oppholder seg i Norge og som er flyktninger eller internasjonalt fordrevne,
- barn som oppholder seg i Norge og hvor barnets vanlige bosted ikke lar seg fastsette.

Jeg avgrenser denne oppgaven til norsk retts- og forvaltningspraksis og hvordan man samarbeider med andre konvensjonsstater med utgangspunkt i norsk lovgivning. En konvensjonsstat er i oppgaven forstått som stater som er medlem av konvensjonen om kompetanse (jurisdiksjon), lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid om foreldreansvar og tiltak for beskyttelse av barn fra 1996 (Haagkonvensjon 1996).

Den 9. april 2021 presenterte Barne- og familiedepartementet Prop. 133 L (2020 – 2021) Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven. Jeg vil i denne oppgaven kun trekke frem omtaler om lovens virkeområde fra kapittel 7.7 i Prop. 133 L (2020 – 2021). I dette kapitlet legger departementet frem lovendringsforslag som har betydning for det fremtidige rettslige handlingsrommet til saksbehandlerne ved barnevern på tvers av landegrensene dersom lovforslaget blir vedtatt av Stortinget.

1.5 Oppgavens strukturelle oppbygning

Masteroppgaven består av 6 kapitler. I kapittel 1 skriver jeg om temaet og bakgrunnen for valg av tema, problemstilling og avgrensning. Kapittel 2 gjør rede for oppgavens teoretiske rammeverk og metoder. Her drøfter jeg min forforståelse og forskerposisjon i feltet. Deretter presenteres juridisk og kvalitativ metode, og hvordan jeg har avendt metodene under hele prosessen. Til slutt i kapittelet skriver jeg om etiske vurderinger og kvalitetsvurdering av studiet. Kapittel 3 omhandler det rettslige rammeverket for barnevern på tvers av landegrenser. I kapittel 4 blir funnene fra intervjuene presentert og analysert gjennom over- og underkategorier. Kapittel 5 inneholder drøftingen der jeg ser funnene i sammenheng med problemstillingen og systemteori, og drøfter hvorfor saksbehandlere opplever det rettslige rammeverket som de gjør. Masteroppgaven avsluttes med en oppsummering og avsluttende kommentarer i kapittel 6, der jeg også reflekterer over behovet for videre forskning på barnevern på tvers av landegrenser.

Kapittel 2 – Metode og teoretisk rammeverk

2.1 Forskningsmetode og design

Problemstillingen jeg har valgt krever to ulike metoder. Problemstillingen tar både for seg gjeldende rett etter nasjonale og internasjonale rettskilder, og krever anvendelsen av juridisk metode. Videre tar problemstillingen for seg de kommunalt barnevernansattes opplevelse av det rettslige rammeverket etter gjeldende rett, og krever kvalitativ metode, hvor semistrukturert intervju er valgt. Jeg har valgt å ta i bruk to metoder for å skape en bredere og utvidet forståelse av handlingsrommet til barnevernsansatte i disse sakene.

Metodekapittelet begynner først med en forklaring på min forforståelse og forskerposisjon i feltet. Deretter presenterer jeg det teoretiske rammeverket for oppgaven, før jeg utdyper hvorfor jeg bruker to ulike metoder. Etter det presenteres juridisk metode samt relevante nasjonale og internasjonale rettskilder. Videre blir kvalitativ metode presentert med utgangspunkt i vitenskapsfilosofisk forankring i fenomenologi og hermeneutikk. Jeg viser så til kunnskapsinnhenting for denne oppgaven gjennom semistrukturert intervju som metode, hvordan informantene ble valgt og rekruttert, intervjuguiden, hvordan intervjuene ble gjennomført og transkribering av intervjuene. Tematisk analyse presenteres før jeg til slutt i kapittelet presenterer etiske betraktninger i prosjektet, samt prosjektets validitet, reliabilitet og generaliserbarhet.

2.2 Forforståelse og forskerposisjonen i feltet

Med bakgrunn i min erfaring som saksbehandler i det kommunale barnevernet og gjennom arbeid med ulike problemstillinger knyttet til prosjektets tema om barnevern på tvers av landegrensar, er det viktig at jeg er spesielt bevisst på at mine erfaringer kan være annerledes enn de saksbehandlerne jeg intervjuer. Min forforståelse preger hele forskerprosessen fra valg av problemstilling, metode, rekruttering av informanter, gjennomføring av intervju, analyse av intervjuene og diskusjonen. Gjennom å utvide problemstillingen og inkludere funn i forhold til ikke-konvensjonsstater, viser det at jeg er åpen for informantenes erfaringer og bevisst jobbet for at min forforståelse ikke skal virke styrende for oppgavens innhold. Selv om objektivitet forstått som kunnskap produsert upåvirket av personlige holdninger og fordommer kan tenkes å være et uoppnåelig mål innenfor kvalitativ metode, er det allikevel et fint mål å strekke seg mot. På denne måten blir man mer bevisst på å reflektere over seg selv som forsker og hva man bidrar med inn i forskningen sin (Kvale & Brinkmann, 2019).

Min utdanning som barnevernspedagog kan også påvirke min posisjon i feltet, fremfor om jeg hadde vært jurist. En barnevernspedagog og jurist kan se på problemstillingen med ulike perspektiver. Denne tanken er sentral i Luhmann sin teori om systemers ulike perspektiver som jeg kommer nærmere inn på i neste delkapittel. Min fagbakgrunn kan også påvirke hvordan jeg tolker og analyserer utsagnene til informantene mine. Min bakgrunn som norsk og en del av det norske samfunnet med tilhørende verdier og kultur kan også påvirke mine valg og perspektiver inn i arbeidet med denne oppgaven.

2.3 Systemteori

I denne avhandlingen er jeg opptatt av hvordan saksbehandlere i det kommunale barnevernet forstår og opplever sitt handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket til å støtte barn i saker hvor de må samarbeide med barnevernsmyndigheter på tvers av landegrensene.

Handlingsrommet blir drøftet i lys av Niklas Luhmanns systemteori (1992). Det innebærer at jeg forstår saksbehandlernes fortellinger i lys av sosiale systemer, funksjonell differensiering, samt retten og sosialfaget som funksjonssystemer. Luhmanns systemteori er valgt som teoretisk ramme fordi den handler om hvordan ulike systemer har ulike perspektiver og løsninger på et problem. Det å forholde seg til ulike perspektiver og løsninger på et problem er en sentral del av saksbehandlers arbeidshverdag i barneverntjenesten. Barnets omsorgssituasjon skal kartlegges og samarbeides om mellom flere ulike institusjoner, som har ulike perspektiver på hvilken hjelp de vurderer barnet trenger eller ikke trenger. I denne avhandlingen belyses både barnevernet og retten sine perspektiver på saksbehandlers handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrensene.

For å beskrive det sosialfaglige funksjonssystemet tar jeg utgangspunkt i Hilde A. Aamodt (2018) sin beskrivelse i artikkelen «Barneverntjenesten – en polyfon organisasjon?» i tidsskriftet Norges barnevern. Retten som funksjonssystem beskrives med utgangspunkt i publikasjoner av Christian Borch (2013) og Jørgen Dalberg-Larsen (1992).

Sosiale systemer

Niklas Luhmann er kjent for sin systemteori om kommunikasjon i det moderne samfunnet (Luhmann, 1992). Luhmann hevder i sin systemteori at samfunnet består av ulike autopoietiske sosiale systemer. Med autopoietiske systemer menes at systemene produserer og reproducerer seg selv og de elementene som de består av. Gjennom denne prosessen setter de autopoietiske systemene en grense mellom seg selv og omverden (Luhmann, 1992).

Systemene består ikke av mennesker, men av kommunikasjon (Luhmann, 1992). Systemene viser at hvordan man ser på et problem, avhenger av hvilket perspektiv man har. Luhmann hevder at det ikke finnes noe endelig svar på et problem, og at en løsning alltid har andre alternativer dersom man endrer perspektiv. På den måten har ikke kommunikasjon i Luhmanns systemteori til hensikt å skape enighet, men å få frem ulike perspektiver (Harste, 1992).

Funksjonell differensiering

Luhmann er opptatt av å forstå hvordan de sosiale systemene er organisert i det moderne samfunnet. Organiseringen mener han skjer gjennom funksjonell differensieringen, ved at hvert enkelt system har en unik funksjon i og et spesielt perspektiv på samfunnet. Eksempler på funksjonssystemer er rettssystem, vitenskap, religion, familiesystem og sosialfaglig system (Borch, 2013; Aamodt, 2018).

Å være inne i et sosialt funksjonssystem betyr å ha ett perspektiv og kommunisere på én bestemt måte, som er helt særegen for det systemet og dermed lukket for kommunikasjon med andre systemer (Dalberg–Larsen, 1992). Funksjonssystemene har ulike binære koder. Det innebærer at hvert funksjonssystem har et spesielt perspektiv på hvordan de observerer samfunnet og hvordan de organiserer sin kommunikasjon. Denne tanken medfører at funksjonssystemene ser på samme fenomen på ulike måter. Diskusjoner i samfunnet beveger seg kontinuerlig mellom ulike sosiale funksjonssystemer (Luhmann, 1992).

I følge Luhmann (1992) er det ikke mulig å hierarkisere de ulike funksjonssystemene. Hver kode står ved siden av hverandre (Aamodt, 2018). Funksjonssystemenes binære koder sier heller ingenting om hvordan kodene skal anvendes. Til det er det utviklet ulike programmer. For eksempel består disse programmene i rettssystemet av rettskilder. I barnevernet består programmene i tillegg til rettskildene av forskningsbasert kunnskap på ulike fagområder. Funksjonssystemenes binære koder er uforanderlige, men programmene endrer seg med samfunnets utvikling (Borch, 2013; Aamodt, 2018). Et eksempel på dette er når Haagkonvensjon 1996 ble inkorporert i norsk lov og førte til endringer i barnevernloven § 1-2.

Sosialfag og retten som funksjonssystemer

Hilde. A. Aamodt skriver om barnevernet som en polyfon organisasjon. Barnevernet er et funksjonssystem som benytter seg av flere kommunikasjonssystemer gjennom saksbehandlingen. Barnevernets tilknytning til disse kommunikasjonssystemene påvirker

barnevernets perspektiv på ulike fenomener og i hvilket system beslutninger blir tatt (Aamodt, 2018). Som nevnt over er det ifølge Luhmann ikke mulig å hierarkisere de ulike funksjonssystemene, hver kode står ved siden av hverandre. Innenfor barnevernet hvor man tar i bruk flere funksjonssystemer blir spørsmålet hvilket som skal være gjeldende og når det skal være gjeldende (Aamodt, 2018).

Som polyfon organisasjon har ikke barnevernet en primær kodifisering, men man antar at den sosialfaglige koden om hjelp/ikke hjelp er dominerende når beslutninger vurderes. Det er derimot ikke gitt at familiens hjelpebehov skal vurderes med utgangspunkt i sosialfaglig perspektiv. Det kan ofte være rettslig, økonomisk eller pedagogisk perspektiv som blir gjeldende. Hvilke koder barnevernsansatte velger, kan påvirke perspektivet på familien og deres hjelpebehov (Aamodt, 2018).

I Luhmanns teori finnes det ikke et oversystem som avgjør hva som er riktig løsning på et problem (Luhmann, 1992). Innenfor barnevernet vil derfor løsningen for hva som er riktig hjelp til en familie endre seg hver gang perspektivet på familien endres, om det er rettslig, økonomisk eller sosialfaglig perspektiv.

Luhmann ser på retten som et selvstendig funksjonssystem. Retten som funksjonssystem forstås som avgjørende for å redusere kompleksiteten i samfunnet. Kompleksiteten reduseres ved at dette systemet bidrar til å ha stabile forventinger til omverden (Dalberg – Larsen, 1992). Rettens binære kode er rett/urett og fastslår hva som er gjeldende rett i samfunnet. Dette betyr at retten ikke vurderer en hendelse ut ifra vitenskapelig verdier, men kun ut ifra den binære koden om det er rett eller urett og understøttet av rettens programmer (Borch, 2013). Retten må ifølge Luhmann tilpasse seg omverden, virke styrende i samfunnet og bidra til å regulere folks atferd, samt sikre stabilitet og arbeide for å opprettholde seg selv over tid. På denne måten kan man forstå retten som et system som både er åpent og lukket for omverden (Dalberg – Larsen, 1992). Retten tilbyr dessuten andre systemer retningslinjer for hvordan de systemene kan handle og håndtere konflikter (Borch, 2013).

Luhmann hevder at mellom funksjonssystemer er det en strukturell kobling. Det innebærer at systemene kan forstyrre hverandre (Borch, 2013). Rettssystemet forstår jeg derfor som strukturelt koblet til barnevern gjennom gjeldende rett på barnevernfeltet. Det ser man for eksempel når det gjelder spørsmålet om barns medvirkning. Både det sosialfaglige og retten som system ønsker det samme, at barn skal medvirke. Retten har rettsregler i flere ulike lover og konvensjoner om at barns rett til medvirkning skal sikres. Sosialfaget har fokus på barnets perspektiv. Det handler om at man i Norge ser på barn som subjekter og handlende aktører, og

dette synet på barn medfører et krav til barnevernansatte om å gjennomføre samtaler med barn (Bunkholdt & Kvaran, 2019, 49). Sosialfaget har derfor retten i ryggen og støtte for at barn skal medvirke.

I tråd med Luhmanns begreper om systemteoretisk perspektiv vil jeg i drøftingen trekke ut overordnede temaer som kommer frem i analysen og drøfte disse overordnede temaene opp mot retten som funksjonssystem og det sosialfaglige funksjonssystemet. Drøftingen forsøker å belyse hvordan forholdet mellom retten og sosialfaget som funksjonssystem kommer til uttrykk i saker hvor saksbehandlere samarbeider med barnevernsmyndigheter i andre land. På denne måten søker drøftingen i kapittel 5 å få tak i hvorfor saksbehandlere opplever handlingsrommet innenfor det rettslige rammeverket som de gjør.

2.4 Kombinasjon av metoder

I en forskningsverden som stadig blir mer kompleks og tverrfaglig kan det å bruke flere metoder bidra til å fremme samarbeid og lette kommunikasjon mellom ulike fagfelt (Johnson & Onwegbuize, 2004). I denne oppgaven tar jeg i bruk forskningsmetodene nasjonal og internasjonal juridisk metode og samfunnsvitenskapelig metode i form av kvalitativt forskningsintervju. Barnevernet er som nevnt et felt som består av kunnskap fra ulike fagområder og kommunikasjonssystemer, en polyfon organisasjon. Det å kombinere forskningsmetodene mener jeg derfor kan brukes som et verktøy for å bidra til å belyse min problemstilling som omhandler både juss og det sosialfaglige, samt utvide forståelsen og ydmykhet for kompleksiteten man møter i barnevernfeltet.

Litteratur som beskriver miksede metoder, handler om det å mikse kvalitativ og kvantitative metode. Det handler om å ta i bruk kvalitativ og kvantitativ metode for å analysere funn og belyse en problemstilling fra ulike synsvinkler (Røykenes, 2009). Kjernen i denne oppgaven er ikke det miksede metoder handler om, men jeg opplever at også jeg må ta i bruk to ulike metoder for å besvare min problemstilling. Jeg mener det å kombinere disse metodene kan skape en mer helhetlig forståelse av handlingsrommet til saksbehandlere enn om man kun tar i bruk én metode. Styrken ved å bruke juridisk og kvalitativ metode er at man gjennom juridisk metode får en normativ forståelse av barnevernansatte sitt handlingsrom, mens man gjennom intervju går i dybden på hvordan barnevernansatte opplever og forstår sitt handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket. For selv å kunne forstå informantenes fortellinger om hvordan de opplever og forstår sitt handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket, må jeg selv anvende og forstå det rettslige rammeverket ved å ta i bruk juridisk metode. Jeg mener også at leseren har behov for å bli presentert det relevante rettslige rammeverket for å kunne

følge min analyse og drøftelse. Det å ta i bruk juridisk og kvalitativ metode vurderer jeg også vil være med å illustrere hvordan det rettslige og sosialfaglige systemet er strukturelt koblet sammen.

2.5 Juridisk metode og rettskildebildet

2.5.1 Juridisk metode

Jeg skal følge rettsdogmatisk juridisk metode, det vil si i rettsanvendelsen følger jeg den juridiske metoden slik Høyesterett anvender den. Denne metoden innebærer at rettsanvenderen skal finne frem til rettsregelen ved å tolke relevante rettskilder og vekte disse hver for seg og i forhold til hverandre (Boe, 2019). Rettsanvenderen i denne oppgaven er barnevernansatte i det kommunale barnevernet. For å bruke juridisk metode må rettsanvenderen derfor kjenne til hvilke rettskilder som er relevante for det rettsområde der en rettslig problemstilling oppstår. På denne måten utføres handlinger og treffes avgjørelser i samsvar med den rettslige reguleringen. Rettsanvenderen må dessuten kjenne til de anerkjente tolkningsregler og anvende disse slik at tolkningen blir mest mulig ensartet dersom andre ville foretatt den samme tolkningen av rettskildene (Boe, 2019).

Tolkningsregler

Nasjonale tolkningsregler er som nevnt utviklet gjennom Høyesteretts praksis. Når det gjelder forholdet mellom grunnlovsbestemmelser og ordinære lovbestemmelser skal Grunnloven gå foran ved motstrid. Den ordinære lovbestemmelsen skal imidlertid tolkes i lys av en grunnlovsbestemmelse. På denne måten oppstår det sjelden motstrid mellom grunnlovsbestemmelser og lovbestemmelser av lavere rang.

I sin praksis har Høyesterett, støttet av juridisk teori, uttalt at grunnlovsbestemmelser skal tolkes i lys av de internasjonale parallelle menneskerettighetene. Ved konflikt mellom to ulike menneskerettigheter må disse avveies opp mot hverandre eller balansering av de ulike rettighetene, uavhengig av om den ene menneskerettigheten har grunnlovsrang. Dette er også forutsatt av de internasjonale konvensjonene Norge er forpliktet av.

Tolkning av nasjonale rettskilder skal starte med tolkning av ordlyden i lovteksten. På denne måten starter tolkningsprosessen nærmest det lovgiveren har vedtatt som en del av rettsregelen. Med «lov» og «lovtekst» menes formelle lover, men også lovgivning i form av grunnlov og forskrifter. Ordlyden skal forstås med en mening som blir fastlagt ut fra vanlig språkbruk. Høyesterett omtaler dette ofte som «naturlig språklig forståelse» (Mestad, 2019, s. 81). Ordlyden i en lovtekst gir sjeldent detaljert nok svar på hva som er de rettslige rammene

for rettsanvenderens handlinger og avgjørelser. Det er en norsk lovgivertradisjon å holde lovtekster knappe og korte. Lovforarbeider er derfor av betydning for å kunne få en nærmere beskrivelse av forståelsene av det rettslige rammeverket gjennom å gi eksempler og handlingsalternativer. Bergo skriver blant annet om forarbeider at de «...har stor betydning som opplysningskilde for dem som skal anvende reglene...» (Bergo, Knut, 2019, s. 186).

Tolkning av internasjonale rettskilder, også de som er inkorporert som norsk lov, skal følge de tolkningsregler som er nedfelt i Wienkonvensjonen om traktakretten 1969 artikkel 31 nr. 1. Målet med tolkningen er å utlede Norges rettigheter og plikter etter Haagkonvensjonen 1996 (Müller, 2017, s. 223). Hovedtolkningsregel som gjelder for tolkning av en internasjonal konvensjon som Haagkonvensjonen 1996, består av fire deler: (i) teksten skal tolkes i samsvar med vanlig forståelse av begrepene, (ii) i samsvar med den konteksten den er ment til å regulere, (iii) i samsvar med formålet og hensikten med trakten og (iv) tolkes i god tro (Müller, 2017, s. 227). Alle disse fire delene skal sammen spille inn i en og samme tolkningsprosess. Det er ikke mulig å unngå at det kan oppstå indre spenninger mellom disse fire delene. Ordlydstolkningen kan noen ganger trekke i motsatt retning enn hva en slutning i lys av kontekst eller formål tilsier. Når dette er tilfelle, må rettsanvenderen avveie de ulike enkeltslutningen mot hverandre for å komme frem til den riktige løsningen, noe som støttes av kravet om tolkning i god tro etter Wienkonvensjonen artikkel 31 nr. 1 (Müller, 2017, s. 228).

På barnevernrettens område har to tolkningsprinsipper stor betydning for tolkningsprosessen: Det teleologiske tolkningsprinsipp og legalitetsprinsippet. Sistnevnte prinsipp krever at handlinger barnevernet foretar eller avgjørelser det treffer må ha hjemmel i lov.

Legalitetsprinsippet er nedfelt i Grunnloven § 113 og kommer til uttrykk i EMK artikkel 8 nr. 2 som krever at inngrep i retten til privat- og familieliv må ha hjemmel i lov. Den sterke stillingen av legalitetsprinsippet i tolkningen av barnevernrettslige kilder skyldes at barnevernet har som en del av sitt mandat å kunne gripe inn i privat- og familieliv til enkeltmennesker. Å tolke i samsvar med legalitetsprinsippet innebærer at slutningen ut fra relevante rettskilder ikke må resultere i et for utvidende eller analogisk tolkningsresultat, men at slutningen må holde seg tett til det lovtekst og andre rettskilder gir uttrykk for. Det andre prinsippet, det teleologiske tolkningsprinsipp, kan på en viss måte trekke i en litt annen retning. Bestemmelsene i barnevernloven og tilhørende rettskilder tolkes i denne forståelsen formålsorientert. Det vil si at man trekker slutninger fra rettskildene som støtter opp under barnevernets formål om å yte beskyttelse og omsorg for barn og unge som har behov for det. Selv om barnevernet altså har som sitt oppdrag å handle slik at formålet bli oppnådd, må dette

ikke strekkes for langt. Det sentrale er at den formålsoverrettede tolkningen ikke kan brukes som grunnlag for en rettsanvendelse der handlingene eller avgjørelsene ikke lenger har hjemmel i lov.

Lovteksten nedfelt i Grunnloven, i formell lov og forskrift, samt lovforarbeider suppleres i juridisk metode med flere rettskilder: Høyesterettspraksis, EØS-rettslige kilder som EØS-avtalen, EU-forordninger, internasjonale traktater og juridisk teori. Hvilke av disse rettskildene er relevante for et rettsspørsmål eller for å fastsette det rettslige rammeverket for rettsanvenderen, er avhengig av det aktuelle rettsområdet.

2.5.2 Nærmere redegjørelse av de mest sentrale rettskildene ved barnevern på tvers av landegrensar

Internasjonale rettskilder

De sentrale internasjonale rettskildene for barnevernsarbeid på tvers av landegrensar, samt barns medvirkning i disse sakene, er den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) fra 1950, FNs barnekonvensjon (BK) fra 1989, Haagkonvensjonen om internasjonal barne bortføring av 25. oktober 1980 (Haagkonvensjonen 1980), og Konvensjonen om kompetanse (jurisdiksjon), lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid om foreldreansvar og tiltak for beskyttelse av barn fra 1996 (Haagkonvensjonen 1996). Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) og FNs barnekonvensjon (BK) er inkorporert som norsk lov gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999. Paragraf 3 i menneskerettsloven bestemmer at konvensjonene går foran annen formell norsk lov ved motstrid.

Haagkonvensjonen 1980 tar for seg de sivile sidene ved internasjonal barne bortføring. Konvensjonen er gjennom lov 8. juli 1988 nr. 13 om anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar og tilbakelevering av barn (barne bortføringsloven) anerkjent i norsk rett.

Haagkonvensjonen 1996 ble inkorporert som norsk lov gjennom lov 4. september 2015 nr. 85 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn (lov om Haagkonvensjonen 1996).

Haagkonvensjonen 1996 gjelder for tiltak med sikte på å beskytte barn, herunder barnets person eller formue jf. artikkel 1. Haagkonvensjonen 1996 gjelder for barn inntil fylte 18 år, jf. artikkel 2. Etterverntiltak etter barnevernloven § 1-3 annet ledd omfattes derfor ikke av konvensjonen. Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hague Child Protection

Convention (HCCH, 2014) er en relevant og viktig rettskilde for å tolke og anvende Haagkonvensjonen 1996.

I tillegg til internasjonale konvensjoners bestemmelser er også tilhørende praksis sentral for å kunne uttale seg om barneverntjenestens handlingsrom i saker på tvers av landegrenser. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) er overvåkningsorganet til den europeiske menneskerettskonvensjonen. Saker som gjelder inngrep i retten til privat- og familieliv etter EMK artikkel 8, presiserer statens menneskerettslige forpliktelse når det gjelder vern av retten til privat- og familieliv både for foreldre og barn.

Barnevernkonvensjonens implementering i nasjonalstater overvåkes av FNs barnekomité. Komiteen utarbeider såkalte generelle kommentarer (General comments) som enten omhandler en konkret bestemmelse i barnekonvensjonen eller tar opp et bestemt tema. I disse generelle kommentarene kommer barnekomiteen med tolkningsuttalelser om hvordan en bestemmelse i konvensjonen er å forstå. Dermed presiseres rekkevidden av statens forpliktelser når det gjelder virkeliggjøring av barnas menneskerettigheter (FNs barnekomité, 2018).

Lov

Grunnloven § 104 om barnets rettigheter, Grunnloven § 102 om retten til familieliv og Grunnloven § 113 om legalitetsprinsippet representerer overordnede rettskilder for barnevernets virksomhet. Grunnloven § 104 første ledd sier at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd, og rett til deltakelse i alle spørsmål som gjelder dem selv. Barnets beste skal dessuten være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn (Grunnloven § 104 andre ledd). Barnet har en rett til vern som sin personlige integritet, og statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, fortrinnsvis i egen familie (Grunnloven § 104 tredje ledd). Barnets menneskerettigheter gjelder uavhengig av barnets livsområde, men idet familien strever med å ivareta barnets utvikling, personlig integritet og menneskeverd, skal staten tre inn for å sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige tryggheten (Grunnloven § 104 tredje ledd).

Grunnloven § 102 første ledd krever at staten utviser respekt for privatliv og familieliv. Det betyr at inngrep i familieliv må oppfylle konkrete vilkår før det er legitimt. Et sentralt legitimt vilkår vil være vern om den personlige integriteten til den enkelte. Grunnloven § 102 andre ledd uttrykker dette ved å pålegge statens myndigheter en plikt om å sikre et vern om den personlige integritet. Det krever også at der statens myndigheter mener at det er nødvendig å

gripe inn i retten til privat- og familieliv, må inngrepet sikre privatpersonenes personlige integritet.

Det følger av Grunnloven § 113 at myndigheters inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov. Dette omtales i juridisk teori som «legalitetsprinsippet». Inngrep i retten til privat- og familieliv må ha grunnlag i vilkår som er hjemlet i lov. De inngrepene barnevernet gjør i familier gjennom å tilby hjelpetiltak eller pålegge tvangstiltak må dermed ha hjemmel i lov.

Det rettslige grunnlaget for barnevernets myndighet til å gripe inn i familiers liv er lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100 (barnevernloven). Barnevernloven etablerer barnevernets plikt til å gi barn nødvendig hjelp til rett tid (Barnevernloven § 1-1). I 2018 ble barnevernloven omgjort til en rettighetslov (barnevernloven § 1-4). Dette medførte at i tillegg til barnevernets plikt til å hjelpe, fikk barn rett til nødvendig hjelp når vilkårene i barnevernloven er oppfylt. Den samme endringsloven inneholdt også endringer som skulle styrke gjennomføringen av barns rett til medvirkning. Barns rett til medvirkning ble nedfelt i ny § 1-6 og erstattet tidligere § 4-1 annet ledd om medvirkning. Departementet mente at barnets selvstendige rett til medvirkning ikke kom tydelig nok frem i den tidligere § 4-1. Departementet vurderte at endringene om barns rett til medvirkning ville tydeliggjøre barnets rett til å bli hørt og samtidig samsvare bedre med FNs barnekonvensjon artikkel 12 og Grunnloven § 104 om barnets rett til deltakelse.

Den sentrale bestemmelsen for denne oppgavens problemstilling er barnevernloven § 1-2 som regulerer lovens virkeområde. Bestemmelsen regulerer hvilke tiltak og tjenester som kan vedtas og iverksettes overfor hvilke familier og barn med tanke på hvor barnet oppholder seg og har sitt vanlige bosted. Bestemmelsen vil bli redegjort for nedenfor under kapittel 4 om det rettslig rammeverket for barnevern på tvers av landegrensene.

For- og etterarbeider

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet fremmet forslag til lov om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for å beskyttelse av barn (Lov om Haagkonvensjonen 1996) og ratifikasjon av Haagkonvensjon 1996 den 17.04.2015.

Forarbeidene til denne loven er Prop. 102 LS (2014-2015). Denne proposisjonen inneholder forarbeidene til endringer i § 1-2 som følge av implementering av Haagkonvensjon 1996 i norsk lov.

Lovforarbeider Prop. 169 L (2016-2017) vil være relevant i tolkningen av barnets rett til medvirkning. I kapittel 6 i lovforarbeider gis det nærmere omtale av barnets rett til medvirkning nedfelt i § 1-6 i barnevernloven.

Lovforarbeider Prop. 133 L (2020-2021) kapittel 7.7 vil være relevant til å vise hvilken utvikling det rettslige rammeverket i disse saker ser ut til ta.

I tillegg er rundskrivene til barnebortføringsloven og barnevernloven av en viss relevans. Vekten av etterarbeider regnes imidlertid som forholdsvis lav sammenlignet med lovtekst og lovforarbeider fordi disse gir uttrykk for hvordan forvaltningen forstår loven, og ikke lovgiverens vilje. Vekten av rundskrivets relevans for denne avhandlingen svekkes enda mer av at det er foreldet. Rundskrivet til barnebortføringsloven av 1991 reflekterer ikke nyere utvikling i saksfeltet og konvensjonstolkning og rundskrivet til barnevernloven om barnevernsarbeid med transnasjonale familieforhold er skrevet forut for lovendringen i barnevernloven § 1-2 om lovens virkeområde.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har utarbeidet et rundskriv, Q-42/2015 av 15.12.2015. Denne er, som nevnt ovenfor, av mindre relevans og vekt i og med at det er en etterarbeider til tidligere barnevernloven § 1-2. Den vil derfor kun bli brukt dersom den uttaler seg om anbefalt praksis som tydelig er i samsvar med någjeldende barnevernloven § 1-2.

2.6 Kvalitativ metode

For å kunne besvare min problemstilling har jeg i tillegg til juridisk metode valgt å anvende kvalitativ metode. I min forskning er det sentralt å utforske informantenes erfaringer knyttet til deres opplevde handlingsrom i barnevernsarbeidet. For å innhente denne kunnskapen mener jeg at et forskningsintervju er best egnet fordi forskningsintervju har som formål å forstå verden sett fra informantens side og å produsere kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2019).

2.6.1 Metodisk tilnærming i vitenskapsfilosofiske perspektiver

Jeg vil i det følgende redegjøre for de vitenskapsfilosofiske perspektivene fenomenologi og hermeneutikk som ligger til grunn for kvalitativ forskningstradisjon, og som har vært gjenstand for refleksjoner gjennom arbeidet i alle faser av dette prosjektet. Formålet med dette er å knytte arbeidet opp mot mulige forståelseshorisonter innenfor kvalitative tradisjoner. Et fellestrekk ved fenomenologi og hermeneutikk er at begge tilnærminger tar utgangspunkt i subjektet og går bort ifra objektivismen. Fenomenologien studerer subjektive erfaringer gjennom beskrivelse av et fenomen, mens hermeneutikken studerer subjektens meningsskaping gjennom å forklare og fortolke sosiale fenomener (Thomassen, 2020). I

denne oppgaven viser problemstillingen ønske om å undersøke begge perspektivene gjennom å undersøke både hvordan saksbehandlerne *opplever og forstår* sitt handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser.

Kvale og Brinkmann (2019) skriver at det kvalitative forskningsintervjuet forsøker å forstå verden sett fra informantenes side i et fenomenologisk perspektiv. Kvale og Brinkmann tar i bruk Edmund Husserls teori, når de forklarer fenomenologi som vitenskapsfilosofisk perspektiv. Fenomenologer mener at virkeligheten er den mennesker oppfatter. Innenfor fenomenologien må man forstå den enkelte sin opplevelse av egen situasjon for å forstå fenomener (Thomassen, 2020). Det handler om å studere et fenomen innenfra, ved å få beskrivelser av fenomenet fra de som har opplevd det (Engelsrud, 2020). I min oppgave ønsker jeg å studere saksbehandleres handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket i saker hvor de må samarbeide med barnevernsmyndigheter i andre land, gjennom saksbehandlerens beskrivelse av hvordan de opplever sitt handlingsrom.

Et fenomenologisk perspektiv innebærer å forstå sosiale fenomener i informantenes livsverden, ut ifra informantenes egne perspektiver, og deres fortolkning av meningen med fenomenet som beskrives. Livsverden er informantenes levde hverdagsliv. Intervjupersonen blir i fenomenologien sett på som et subjekt og er delaktig gjennom å skape mening og forståelse om det aktuelle emnet (Kvale og Brinkmann, 2019).

For å nå målet om en forståelse av informantene ut ifra deres opplevelse av det rettslige rammeverket er det viktig at jeg med erfaring med fenomenet jeg forsker på har et bevisst og dynamisk forhold til min egen forforståelse. Dette gjelder både i intervjusituasjonen og gjennom hele forskerprosessen. Dersom jeg som forsker er ubevisst på min egen forforståelse, kan jeg søke å få bekreftelse på egen opplevelse og erfaringer, fremfor informantenes subjektive opplevelse (Kvale & Brinkmann, 2019). Dette er spesielt viktig da jeg har egne erfaringer som saksbehandler i det kommunale barnevernet og med arbeid med barnevern på tvers av landegrenser.

Betydningen av forforståelse er beskrevet i hermeneutikken gjennom Hans-Georg Gadamer. Gadamer mener at forståelse er menneskets måte å være til i verden på, vi er dømt til å prøve å forstå. Mennesker har en forståelse som struktureres av en for-forståelse tilegnet via tradisjon, oppvekst og erfaringer. Forståelsen starter aldri fra et nullpunkt, historien er alltid der før oss. Det at menneskets eksistens er en historisk eksistens betyr at man aldri kan plassere seg utenfor det man prøver å forstå som tilskuer. Det er også forforståelsen som gjør det mulig for oss å forstå og gi mening til det vi erfarer. Forforståelsen og konteksten kan

aldri ses bort i fra og er grunnlaget for ny kunnskap. I prosessen av å forstå mener Gadamer også at man ikke skal glemme eller skyve bort føroppfatningene vi har, men vi skal arbeide for å bli klar over dem, og bringe dem frem i lyset. Dette mente Gadamer vil skape en åpenhet for det som møter en og at man lar egne fordommer og forforståelse bli utfordret.

Tolkningene vi gjør er ikke endelige, og det er hele tiden mulighet for refortolkninger (Thomassen, 2020). Med utgangspunkt i hermeneutikken er det derfor viktig å ha med seg at både en selv som forsker har med en forforståelse, informantene man intervjuer og leseren av en tekst. Informantenes, forskerens og leserens egen forforståelse vil ifølge Gadamer og hermeneutikken alltid være med og farge hvordan man forstår og fortolker mening. På bakgrunn av dette er det i denne oppgaven valgt å bruke en stor del på å presentere relevant rettslig rammeverk, og ta i bruk juridisk metode, nettopp for å sikre at leseren har god kjennskap til det rettslige rammeverket når man leser analysen og drøftingen senere i oppgaven. Jeg vurderer det som nødvendig for at leseren skal forstå kompleksiteten en saksbehandler i det kommunale barnevernet står i ved arbeid med barnevern på tvers av landegrensar, og handlingsrommet de har til å hjelpe barna.

En annen sentral tanke innenfor hermeneutikken er at subjektet må forstås ut ifra kontekst, sin kultur og historie (Thomassen, 2020). Hermeneutikk setter fokus på et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart oppfattes. Hermeneutikken studerer subjektets meningsskaping gjennom å forklare og fortolke sosiale fenomener. Dette skjer gjennom den hermeneutiske sirkel og er forenelig med dette prosjektets tilnærming til informantenes beskrivelser av hvordan de opplever sitt handlingsrom. Den hermeneutiske sirkel er en prosess hvor man kontinuerlig beveger seg mellom deler og helheten av det man fortolker. Denne sirkelbevegelsen kan bidra til å skape ny helhetsforståelse ved at man muliggjør dypere forståelse av innholdets mening ved at delene man fortolker gir en ny forståelse av helheten (Kvale og Brinkmann, 2019).

Mitt formål i dette prosjektet er å belyse den enkelte informants subjektive opplevelse og forståelse av sitt handlingsrom, for på denne måten å kunne gjengi fra et innenfra-perspektiv. Hvordan opplever og forstår informantene sitt handlingsrom innenfor det rettslige rammeverket ved barnevern på tvers av landegrensar? Hvilke faktorer, perspektiver og aktører tar de med i beskrivelsen av sitt handlingsrom?

2.6.2 Semistruktuert intervju

Jeg har valgt å gjennomføre semistrukturerte intervjuer fordi jeg vurderer at denne typen intervju passer best til å belyse min problemstilling. Et semistruktuert intervju gjør det mulig

å være fleksibel i møte med informantene og følge opp deres utsagn. Samtidig bidrar intervjuguiden til at informantene blir stilt samme spørsmål og fungerer som en ramme og struktur for intervjuene. Et semistrukturert intervju minner om en dagligdags samtale, men ulikheten er at intervjuet har et formål om å samle inn data (Kvale & Brinkmann, 2019).

2.6.3 Utvalg og rekruttering av informanter

Jeg valgte å intervju saksbehandlere i det kommunale barnevernet. I utgangspunktet ønsket jeg rundt 10 informanter fra ulike områder i Norge til prosjektet fordi jeg ønsket å se hvordan man jobber med disse familiene både i større og mindre kommuner. Det viste seg å bli en utfordring å få tak i informanter av flere årsaker. Jeg tok kontakt med til sammen 31 ulike barneverntjenester i Norge med forespørsel om deltakelse. Det jeg opplevde var enten ingen respons, at de hadde begrenset kapasitet på grunn av covid-19 pandemien eller at de hadde liten eller ingen erfaring med temaet. På bakgrunn av utfordringer med å få tak i informanter valgte jeg å utvide problemstillingen fra å omhandle barn som var alene i Norge til å omfatte variasjoner av transnasjonale familier, hvor man måtte jobbe med barnevern på tvers av landegrenser. Deretter delte jeg en post på Barnevernspedagogenes Facebook-gruppe hvor jeg skrev om prosjektet mitt og ønske om informanter. Denne posten førte til at jeg kom i kontakt med fagpersoner i RVTS øst og Bufdir. Jeg hadde samtaler med dem om temaet og fikk navn på ytterligere informanter jeg kunne kontakte. Videre tok jeg i bruk nettverket mitt fra da jeg jobbet i barneverntjenesten og fikk tips fra tidligere kollegaer om navn og personer som jeg kunne kontakte. Antallet informanter som deltok i prosjektet var syv stykker fra større kommuner i Østlandsregionen.

2.6.4 Intervjuguide

I forkant av intervjuene utviklet jeg en intervjuguide basert på metoden om semistrukturert intervju (Vedlegg 2). Intervjuguiden ble bygd opp ved å dele problemstillingen i to spørsmål og skrive opp sentrale temaer fra hvert spørsmål. Temaene som ble valgt, er knyttet til barnevernsarbeid på tvers av landegrenser, rettslige rammeverk og handlingsrommet til barnevernsansatte. Deretter utarbeidet jeg 12 spørsmål tilknyttet disse temaene.

Intervjuguidene starter med åpne spørsmål om teamet *barn med tilknytning til flere land*, før jeg konkretiserer mer med spørsmål knyttet til problemstillingen.

I etterkant av første intervju opplevde jeg at begrepet «barn med tilknytning til flere land» ble forstått som barn som bor i Norge med foreldre fra andre land. På bakgrunn av dette valgte

jeg å endre til «barnevern på tvers av landegrensar». Videre valgte jeg å legge til spørsmål vedrørende jurisdiksjon og utformet en ny versjon av intervjuguiden (Vedlegg 3).

I tillegg stilte jeg i etterkant av intervjuet spørsmål om informantene hadde noe de ville legge til. Intervjuguiden ble fulgt i den grad det ble vurdert som naturlig med tanke på samtalens flyt. I enkelte intervjuer ble det stilt færre spørsmål da informantene svarte på spørsmålene gjennom å dele opplevelser fra arbeidet sitt. Dette medførte også at oppfølgingsspørsmål i intervjuene varierte med utgangspunkt i det informantene fortalte. Eksempler på oppfølgingsspørsmål var: «Hva tenker du, i forhold til når man tar kontakt med sentralmyndigheten? Er det en vurdering dere gjør, eller er det automatisk?» og «Hvordan opplever du det å jobbe med transnasjonale familier før det ble sentralmyndigheten og etter?»

2.6.5 Innsamling av datamateriale

På bakgrunn av covid-19 pandemien på det aktuelle tidspunktet for hvert intervju og av smittevern hensyn ble enkelte intervjuer gjennomført over Zoom. Alle intervjuene ble registret gjennom lydopptak for senere transkripsjon og analyse av datamateriale. Appen diktafon og lagring av opptak i nettskjema.no med feidepålogging ble brukt på bakgrunn av personvernloven. Opptakene ble slettet umiddelbart etter transkribering.

2.6.6 Transkripsjon av datamateriale

Intervjuene ble transkribert fra muntlig til skriftlig form, fortløpende etter hvert intervju. Dette for å kunne vurdere intervjuguiden, tilpasse spørsmål til neste intervju og lære av egen rolle som intervjuer. For å kunne ta ut sitater som jeg kunne bruke til å eksemplifisere temaer jeg valgte ut i etterkant av analysen valgte jeg i transkriberingen direkte gjentakelse fra intervjuet. Der jeg var usikker på hva informanten sa, spolte jeg tilbake slik at jeg forsikret meg om at jeg ikke hørte feil. Skriftlig konstruerte jeg transkriberingen slik at informantens svar på ett spørsmål ble ett sammenhengende avsnitt. Videre anonymiserte jeg uttalelser eller opplysninger som kunne avsløre familienes og informantenes identitet eller arbeidsplass. Barnas kjønn og hvilken stat det er snakk om utenfor Norge er blitt anonymisert.

2.7 Analyse av datamateriale

2.7.1 Tematisk analyse

Jeg valgte tematisk analyse som fremgangsmåte ved analyse av mitt innhentede datamateriale. Jeg var interessert i innholdet i det informantene fortalte, fremfor hvordan informantene fortalte. Jeg vurderer derfor tematisk analyse som en metode som får frem informantenes fortellinger. Disse fortellingene igjen kan belyse mine forskningsspørsmål. Johannessen,

Rafoss og Rasmussen (2019) skriver om tematisk analyse som en analysemetode hvor man ser etter temaer i dataen man har samlet inn. Målet med tematisk analyse er å gruppere svarene i den innhentede dataen til mer generelle temaer som til sammen svarer på forskningsspørsmålene.

Jeg har gjennomført tematisk analyse ved først å få oversikt over det transkriberte datamaterialet og samle det i ett dokument. Deretter startet jeg med neste fase i tematisk analyse, koding. Jeg leste grovt igjennom materialet for å få oversikt over innholdet og markerte det som jeg vurderte som viktige poeng. Ved siden av markeringene skrev jeg refleksjoner og kommentarer til poengene. Deretter gjennomførte jeg ny runde med koding, hvor jeg leste mer i detalj. Dette gjorde jeg for kvalitetssikring og for å minimere risikoen for å overse data og viktig poenger. Jeg forsøkte gjennom andre runde med koding å ikke markere for store deler av teksten, men konkrete utsagn slik at jeg i neste fase av tematisk analysekategoriseringen, lettere kunne sortere dataen i mer overordnede kategorier som ikke overlappet hverandre.

Etter to runder med koding gikk jeg videre til kategoriseringen som handler om å kategorisere den kodede dataen til mer generelle temaer (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2019). Dette gjorde jeg ved å lage en tabell i Word. Til å begynne med hadde jeg ni overordnede temaer. Disse ønsket jeg å redusere til tre til fem overordnede temaer som ikke var for generelle, men var knyttet til forskningsspørsmålet. Innenfor hvert overordnede tema delte jeg videre inn i underkategorier. For å gi en retning til kategoriene gikk jeg tilbake til forskningsspørsmålene. Hvordan forstår de kommunalt barnevernsansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrenser? De overordnede kategoriene jeg til slutt valgte var:

- Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket hemmer deres handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser.
- Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket fremmer deres handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser.
- Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av andre faktorer som påvirker handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrenser.

Underkategoriene til første overordnede kategori «saksbehandlerne opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket hemmer deres handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser» er:

1. Sikre barns rett til medvirkning
2. Når det ikke foreligger samarbeidsavtale mellom landene
3. Når barnet flyttes ut av landet.
4. Vektlegging av barnevernsfaglige vurderinger
5. Tidkrevende prosess
6. Sentralmyndigheten
7. Organisering av barnevernet i den andre staten

Underkategoriene til andre overordnede kategori «Saksbehandlerens opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket fremmer deres handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser» er:

1. Skaper handlingsrom
2. Sentralmyndigheten

Underkategoriene til tredje overordnede kategori «Saksbehandlerens opplevelse og forståelse av andre faktorer som påvirker handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrenser» er:

1. Personavhengig saksbehandling
2. Andre aktører

2.8 Ethiske vurderinger

Dette prosjektet ble meldt til og godkjent av personvernombudet for forskning (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste – NSD (Vedlegg 4). Alle prosjekter som inneholder personopplysninger, og som behandles elektronisk, har meldeplikt. I alle fasene i dette prosjektet har det blitt tatt etiske hensyn når det gjelder informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser for informantene å delta i prosjektet og min rolle som forsker.

I alle fasene av intervjuet tok jeg ulike etiske hensyn, ikke bare når jeg var i intervjusituasjonen (Kvale & Brinkmann, 2019). De etiske hensyn som jeg måtte vurdere hvordan jeg best skulle ivareta, handler om sikring av at kravet til informert samtykke blir oppfylt, å ivareta kravet til konfidensialitet, vurdere mulige uheldige konsekvenser og hvordan jeg oppfyller forskerens rolle på en best mulig måte.

I planleggingsfasen gjorde jeg vurderinger om hvilke konsekvenser det kan få for informantene å delta, utformet en samtykkeerklæring med detaljer for å fremme informert og

forstått samtykke hos informantene. Konsekvenser som ble vurdert av å delta i prosjektet var blant annet stress. Gjennom å sørge for konfidensialitet for informantene kan det bidra til reduksjon av stress. Informantene i prosjektet fikk i rekrutteringsprosessen informasjonsskriv om prosjektet, samtykkeerklæring og intervjuguide. Intervjuguiden ble sendt for at informantene skulle kunne forberede seg til intervjuet og redusere risikoen for stress i intervjusituasjonen. Samtykke fra informantene ble dokumentert ved signatur av samtykkeerklæring (Vedlegg 1).

Før oppstart av intervjuene ble det igjen gjennomgått innholdet i samtykkeerklæringen, taushetsplikten og påminnelse om anonymisering av eventuelle barn og deres familier. Informantene ble også stilt spørsmål om de ønsket å få transkribert materiale for å se over i etterkant av intervjuet. Deretter ble samtykkeerklæring signert og levert.

I transkriberingsprosessen la jeg vekt på høy grad av konfidensialitet og brukte koder i stedet for informantens navn. For å ha kontroll på hvilken kode den enkelte informanten hadde, førte jeg det opp i en notatbok, adskilt fra transkriberingsmaterialet.

Ved analysen av intervjuene valgte jeg å samle utsagn fra ulike informanter under de valgte kategoriene. Målet var å holde oversikt over hvem som uttalte hva i tilfellet jeg ønsket å ta kontakt med dem for å diskutere hvordan de ønsket at utsagnene skulle tolkes.

Forskeren har ansvar for at rapportering av intervjuene blir så verifisert som mulig (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg har derfor vurdert hvilke konsekvenser det kan få for informantene mine når funnene fra deres intervjuer blir presentert i oppgaven min. På bakgrunn av dette har jeg sørget for å anonymisere utsagn og drøfte innholdet i utsagnene med et overordnet blikk.

2.9 Kvalitetsvurdering av studien

2.9.1 Relabilitet

Kvale & Brinkmann (2019) skriver at relabilitet handler om å vurdere prosjektets pålitelighet i forhold til forskningsresultatet. Om forskningsresultatet er troverdig og konsistent. For å vurdere om et prosjekt er reliabelt kan man stille seg spørsmålet om andre forskere kan reproducere resultatet fra forskningen på et annet tidspunkt. Når man bruker semistruktuert intervju som metode må man være klar over at den løse strukturen kan føre til at ulike forskere kan få ulike resultater ved nye intervjuer, selv med samme intervjuguide og samme informant. Det skyldes at samspillet og dynamikken mellom intervjuer og informant vil påvirke hvilken kunnskap som blir produsert. Samspillet og dynamikken vil dermed påvirke reliabiliteten til forskningsprosjektet.

I et forskningsprosjekt må man ta stilling til reliabilitet både i intervjuet, transkriberingen og analysen. Målet for et prosjekt er høy reliabilitet slik at man minsker vilkårlig subjektivitet gjennom prosessen. Samtidig må man være åpen for kreativ tenkning i møte med informantene og analysen av intervjuene (Kvale & Brinkmann, 2019).

I forbindelse med mitt prosjekt er reliabiliteten knyttet opp mot nettopp intervjuet, transkriberingen og analysen.

Reliabilitet i intervjustadiet er forsøkt sikret ved at jeg utarbeidet en tydelig prosjektbeskrivelse som inneholdt beskrivelse av hvordan intervjuene ville finne sted, samtykkeerklæring og en intervjuguide som ble sendt ut til alle informantene i forkant av intervjuet. Før oppstart av intervjuene ble informantene gitt samme informasjon og informantene ble stilt alle de samme spørsmålene, ved slutten av intervjuet ble alle informantene spurt om det var noe de ønsket å legge til.

Reliabiliteten i transkripsjonsstadiet er forsøkt sikret ved at jeg transkriberte alle intervjuene forløpende etter at de hadde blitt gjennomført. Det førte til at jeg ble mer bevisst på hvordan intervjuene foregikk og på datamaterialet som informantene delte.

Reliabilitet i analysestadiet er forsøkt ivaretatt ved at jeg har redegjort for hvilken analysemetode jeg har tatt i bruk, hvilket teoretisk perspektiv jeg supplerer analysemetoden med og hvilke vitenskapeteoretiske perspektiver jeg har hatt som utgangspunkt.

Transkriberingen av intervjuene er ikke tilgjengelige for leseren. Ved å være tydelig om hvordan analysen er gjort, kan det gis innsyn i tolkningsprosessen og leseren kan lettere vurdere om analysen er preget av subjektivitet.

2.9.2 Validitet

Kvale & Brinkmann (2019) skriver at validitet handler om å vurdere prosjektet gyldighet, og i hvilken grad prosjektet undersøker det den er ment å undersøke. I tillegg til metodene som brukes handler validitet også om forskeren som person, hvordan metoden og forskeren vil påvirke kunnskapen som blir produsert i et prosjekt.

Kvale mener at spørsmålet om validitet skal drøftes gjennom hele forskerprosessen. Spørsmålet om validitet kan knyttes opp mot valg av tema for prosjektet, og i hvilken grad tema har logisk utledning fra teori. Kvale mener at det er den teoretiske oppfatningen som danner utgangspunktet for hvordan man tolker materialet, og den vil derfor virke retningsgivende for om man i prosjektet undersøker det man er ment å undersøke. Hvilken

teoretisk oppfatning man tar utgangspunkt i vil derfor føre med seg andre funn enn ved valg av annen teori (Kvale & Brinkmann, 2019).

Planlegging og valg av metode og forskningsdesign påvirker validiteten på kunnskapen som blir produsert. Validiteten ved gjennomføring av intervjuene påvirkes av intervjupersonen og kvaliteten på spørsmålene. Transkriberingen blir påvirket gjennom valg av ord og begreper for å få en gyldig overføring av det informantene sa, til skriftlig form. I analysen vil validiteten påvirkes av hvorvidt fortolkningene av informantenes utsagn er logiske.. Til slutt, i rapporteringen, må man stille spørsmål om resultatet gir en valid beskrivelse av hovedfunnene fra prosjektet.

Ved bruk av juridisk metode og kvalitativ metode gjennom semistruktuert intervju er det en kombinasjon av informantenes egne erfaringer og meninger og rettskilder som utgjør datamaterialet i dette prosjektet. Under det semistruktuert intervjuet stilles det krav til spørsmålene, som gjør at informantene blir gitt mulighet til å gi fyldige og relevante svar i forhold til rettskildene.

Det har vært viktig for meg å være åpen om egne erfaringer og motivasjon knyttet til prosjektets tema. Leseren skal med et kritisk blikk kunne vurdere hvordan mine erfaringer kan ha påvirket forskerprosessen fra valg av tema, metode, spørsmål i intervjuguiden, analysen og tolkning og rapportering av resultatene fra intervjuene. I mitt tilfelle innebar det å tidlig nevne min egen erfaring som saksbehandler i barneverntjenesten, illustrere hvilke barn det er snakk om i innledningen av oppgaven gjennom en fiktiv case og motivasjon for valg av tema. Videre ville jeg legge frem hvordan disse erfaringene kan ha påvirket min forforståelse av temaet og valg gjennom prosjektet.

2.9.3 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handler om i hvilken grad resultatet fra et prosjekt kan overføres til andre intervjupersoner og situasjoner. Det er vanlig i forskerprosjekter å legge vekt på antallet informanter og at det gjerne er for få til at resultatet kan generaliseres (Kvale & Brinkmann, 2019).

Formålet med min oppgave har ikke vært å generalisere, men å illustrere hvordan saksbehandlere i ulike steder i Norge, og i barneverntjenester av ulike størrelser, har erfaring med temaet, og deres opplevelser og forståelse. Utgangspunktet er å forstå tematikken sett fra informantenes side og at man må forstå hver enkelt sin opplevelse for å forstå et fenomen. Jeg

har i mitt prosjekt ønsket å forstå fenomenet innenfra, fra saksbehandlere i det kommunale barnevernet som opplever det.

Kvale & Brinkmann (2019) skriver om tre ulike former for generalisering. En naturalistisk, statistisk og analytisk generalisering. En naturalistisk generalisering er basert på personlige erfaringer. Det tar utgangspunkt i taus kunnskap om hvordan ting er og fører til forventninger om fremtidige hendelser. Analytisk generalisering handler om i hvilken grad funnene fra ett studie kan brukes til å forutse hva som kan skje i en annen situasjon. Dette vurderes gjennom å se på likheter og forskjeller mellom situasjonene. Statistisk generalisering baserer seg på representative intervjupersoner og funnene kan omarbeides til statistiske generaliseringer (Kvale & Brinkmann, 2019). I mitt prosjekt er jeg som nevnt mer opptatt av å legge frem det informantene mine forteller, uten å generalisere deres erfaringer. Jeg anser derfor de ulike formene for generalisering som ikke relevante for min prosjekt.

2.10 Oppsummering av metode

Jeg har nå gjort rede for mitt metodiske arbeid i oppgaven, hvilke valg jeg har tatt og hvordan jeg har kommet frem til funnene. Valgene er tatt bevisst med utgangspunkt i problemstillingene og for å kunne gå i dybden på temaet. I det påfølgende kapitlet går jeg nærmere inn på innholdet i relevante rettslige rammeverket ved arbeid med barnevern på tvers av landegrensar.

Kapittel 3 – Rettslig rammeverk ved barnevern på tvers av landegrensar

3.1 Innledning

I mange saker i det norske barnevernet må barneverntjenesten jobbe med transnasjonale familier, og noen av disse sakene utvikler seg til å dreie seg om barnevern på tvers av landegrensar. Barnevernssaker på tvers av landegrensar er ofte komplekse og det kan være vanskelig å vurdere hva som er til barnets beste (Barne- og familiedepartementet, 2015). Kvisberg (2019) skriver at én av utfordringene ved behandling av disse sakene er at rettssystemene er nasjonale, mens familiene i økende grad er transnasjonale. Det medfører at man må arbeide med barnevern på tvers av rettssystemer. Spørsmålet blir hvilken stat som har myndighet og kompetanse til å fatte beslutninger i disse barnevernssakene. For å samarbeide om barnevern på tvers av landegrensar er det derfor nødvendig å fastsette hvilken stats lov som regulerer forholdene og om avgjørelser som er tatt i én stat gjelder i en annen stat. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel 3.2.3 om lovvalg.

Haagkonvensjon 1996 regulerer både internasjonale privatrettslige og offentligrettslige forhold. Konvensjonen gjelder mellom stater som har signert og ratifisert konvensjonen. Per i dag er det 53 land som har sluttet seg til konvensjonen (HCCH, 2020). Konvensjonen inneholder internasjonale regler om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid om foreldreansvar og tiltak for beskyttelse. Regler om jurisdiksjon skal bidra til å avgjøre hvilken konvensjonsstat som har myndighet til å fatte beskyttelsestiltak på vegne av barnet. Reglene skal hindre konflikt mellom statens rettssystemer både i forhold til foreldreansvar og beskyttelsestiltak for barn (Prop. 102 LS (2014-2015)). Konvensjonen har derimot ikke et minimumsvilkår for konvensjonsstatenes interne barnevern, men som nevnt skal konvensjonen forstås og tolkes i samspill med EMK og BK (Kvisberg, 2019).

Det er etablert én eller flere sentralmyndigheter i hver konvensjonsstat for å ivareta samarbeid mellom statene. Alle stater som har signert Haagkonvensjon 1996 og Haagkonvensjon 1980 skal opprette én eller flere sentralmyndigheter jf. Haagkonvensjon 1996 artikkel 29. I Norge er det Bufdir som er sentralmyndighet for både Haagkonvensjon 1996 og Haagkonvensjon 1980 (Bufdir, 2020). Formålet med sentralmyndigheten er at de skal bistå barneverntjenestene i saker om barnevern på tvers av landegrensar ved å sikre samarbeid mellom andre konvensjonsstaters sentralmyndigheter. Sentralmyndigheten har som oppgave å følge Haagkonvensjon 1996 og 1980 sine lover og forskrifter (Bufdir, 2020). For å forstå hvilken rolle sentralmyndigheten har i arbeid med barnevern på tvers av landegrensar, og

informantenes opplevelse av hvordan sentralmyndighetene påvirker deres handlingsrom vil jeg i kapittel 3.5.2 presentere innholdet i relevante artikler i Haagkonvensjon 1996.

Haagkonvensjon 1996's overordnede formål er å styrke rettssikkerheten for barn i tilfeller der barnet har tilknytning til flere land (Prop. 102 LS (2014-2015)). Konvensjonen gir også regler som gjelder for behandling av saker mellom konvensjonsstater. Etter at Haagkonvensjon 1996 ble inkorporert i norsk lov juli 2016, ble det gjort endringer i barnevernloven, blant annet i § 1-2 om lovens virkeområde. Endringene var nødvendige for å tilpasse barnevernloven til Norges forpliktelser som følger av Haagkonvensjon 1996. Disse endringene går jeg nærmere inn på i kapittel 3.2.1. I forarbeidene presiseres det at endringene i barnevernloven § 1-2 også gjelder ved samarbeid med land som ikke er tilknyttet Haagkonvensjon 1996 (Prop, 102 LS (2014 – 2015)).

De materielle reglene i konvensjonsteksten er ikke tatt inn i norsk lovtekst, men Haagloven § 1 sier at konvensjonen gjelder som norsk lov. Konvensjonen gjelder for rettslige og administrative avgjørelser, og i tillegg foreldreansvar etter lov jf, artikkel 1. I Norge vil det innebære at bestemmelser etter barneloven og barnevernloven og avgjørelser tatt av fylkesnemnda og barneverntjenester vil omfattes av konvensjonen og anerkjennes i andre konvensjonsstater (Kvisberg, 2019).

Enkelte artikler gjelder mellom konvensjonsstater, mens noen gjelder mellom konvensjonsstater og andre stater som ikke har ratifisert konvensjonen (Kvisberg, 2019). I denne oppgaven fokuserer jeg på samarbeid mellom konvensjonsstater, men viser i funnene hvordan saksbehandlere også opplever å samarbeide med ikke-konvensjonsstater.

Haagkonvensjonen 1996 har ikke tilbakevirkende kraft, det vil si at tiltak for et barn som har tilknytning til Norge og en annen stat må være fattet etter konvensjonen ble inkorporert 1.juli 2016, samt etter at konvensjonen trådte i kraft i den andre aktuelle konvensjonsstaten (Kvisberg, 2019).

Jeg vil i det følgende gå nærmere inn på de rettsreglene jeg vurderer er nødvendig å kjenne til for å forstå det nasjonale og internasjonale rettslige rammeverket som saksbehandlere i det kommunale barnevernet må forholde seg til og påvirker deres handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Jeg vurderer at det er behov for kjennskap til det nasjonale og internasjonale rammeverket for å forstå hvordan saksbehandlerne opplever og forstår sitt handlingsrom innenfor dette rammeverket. I delkapitlene går jeg nærmere inn på innholdet i barnevernloven §§ 1-2, 1-6 og 1-7. I tillegg til barnevernloven vurderer jeg særlig Haagkonvensjon 1996 som sentral for å forstå det rettslige rammeverket og saksbehandleres

handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Haagkonvensjon 1996 artikkel 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 22 og 23 er særlig relevante for å forstå det rettslig rammeverket som påvirker barneverntjenestens arbeid med transnasjonale familier og saksbehandling på tvers av landegrenser. Sentralmyndigheten presenterer jeg gjennom Haagkonvensjon 1996 sine artikler 29 – 39. Andre relevante internasjonale forpliktelser jeg skal presentere er Haagkonvensjon 1980, Den europeiske menneskerettighets konvensjonen (EMK) gjennom artikkel 8 og FNs barnekonvensjon (BK) artikkel 12. Jeg vurderer at også disse konvensjonene er relevante da EMK og BK ligger til grunn for utarbeidelse av barnevernloven, Haagkonvensjon 1980 og Haagkonvensjon 1996. EMK og BK er grunnleggende i arbeidet med mennesker i alle land som har signert og ratifisert dem, og man må ta utgangspunkt i disse ved tolkning av andre konvensjoner. Haagkonvensjonen 1980 vurderer jeg også som relevant å presentere da den kan påvirke barnevernets handlingsrom, der barneverntjenesten har begjært fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker om omsorgsovertakelse, og barnet i etterkant av begjæringen har blitt flyttet ut av landet.

3.2 Barnevernets virkeområde

3.2.1 Innholdet i barnevernloven § 1-2 og endringer etter Haagkonvensjon 1996

Hvilke barn barnevernet i Norge kan rette hvilke typer tiltak mot, er nedfelt i barnevernloven § 1-2 om barnevernets virkeområde. Bestemmelsen regulerer dermed barnevernets jurisdiksjon. Loven gjelder uavhengig av om barnet har norsk statsborgerskap eller om barnets oppholdsstatus er uavklart (Prop, 102 LS (2014 – 2015)). I barnevernloven § 1-2 første ledd første punktum står det at barnevernlovens bestemmelser om tjenester og tiltak gjelder for barn som har vanlig bosted i Norge og som samtidig oppholder seg i landet. Etter den tidligere bestemmelsen i barnevernloven § 1-2 var utgangspunktet for å treffe tiltak at barnet oppholdt seg i Norge. Haagkonvensjonen 1996 har derimot ikke barnets oppholdssted alene som grunnlag for jurisdiksjon for en stats myndighet, men bruker også barnets vanlige bosted som jurisdiksjonsgrunnlag.

Vanlig bosted

Gjennom Norges tiltredelse til Haagkonvensjonen 1996 ble vanlig bosted inntatt som jurisdiksjonsgrunnlag også i barnevernloven § 1-2 (Prop. 102 LS (2014 – 2015)).

Konvensjonsstaten der barnet har vanlig bosted og samtidig oppholder seg i kan nå treffe alle nødvendige beskyttelsestiltak for barnet. Denne endringen tydeliggjør at det er barnets, og ikke foreldrenes tilknytning til Norge som er avgjørende for å treffe tiltak (Kvisberg, 2019). For småbarn vil derimot foreldrenes tilknytning til landet ha vesentlig betydning når man

vurderer barnets tilknytning. Dette på bakgrunn av at barnets livsinteresser er styrt av foreldrenes interesser (HR-2016-2262).

Barnets vanlige bosted er den viktigste tilknytningsfaktoren i internasjonal barnevern, men blir ikke definert i Haagkonvensjon 1996 eller barnevernloven. Grunnen til det er at barnets vanlige bosted skal vurderes konkret i hver enkelt sak. Vurderingen av barnets vanlige bosted skal være med utgangspunkt i konvensjonens formål og konteksten vurderingen foretas i. (Prop, 102 LS (2014 – 2015)). Det er myndigheter som har relevant kompetanse, som skal gjøre vurderingen om hvilket land som regnes for å være barnets vanlige bosted (HCCH, 2014). Det kan også være relevant å se på hvordan konvensjonslandet man samarbeider med definerer begrepet vanlig bosted. I Prop.102 LS (2014 – 2015) står det beskrevet hvilke momenter som inngår i en vurdering om hva som er barnets vanlige bosted. Barnets vanlige bosted påvirkes av hvor barnet faktisk bor, og tilknytningen barnet har til landet. Videre momenter i vurderingen av barnets tilknytning er hvor lenge barnet har oppholdt seg i landet, barnets alder og om barnet er skolebarn. Dette betyr at uavhengig av hvor foreldrene bor, så kan barneverntjenesten fatte vedtak om enhver form for tiltak dersom barnet har vanlig bosted og oppholder seg i Norge. Selv om det som oftest er barnets situasjon som avgjør hvordan man skal vurdere barnets vanlige bosted, så kan det bli påvirket av foreldrenes bosted og om én eller begge har foreldreansvar (Prop. 102 LS (2014 – 2015)).

Barn med vanlig bosted i Norge, men oppholder seg i en annen stat

I barnevernloven § 1-2 andre ledd er det nedfelt at: For barn som har vanlig bosted i riket, men som oppholder seg i en annen stat, gjelder §§ 4-12 og 4-24. Dette gjelder særlig i de sakene hvor barneverntjenesten har fremmet sak om slike tiltak til fylkesnemnda, og hvor barnet og familien har reist ut av Norge før fylkesnemnda har fattet vedtak (Prop, 102 LS (2014 – 2015)). Det betyr at dersom barneverntjenesten i en sak mener at det foreligger bekymring om at et barn utsettes for omsorgssvikt eller at et barn utviser alvorlige atferdsvansker, men oppholder seg i en annen stat, har barneverntjenesten i Norge jurisdiksjon til å fatte vedtak etter barnevernloven §§ 4-12 og 4-24. Betydningen dette har for videre samarbeid med konvensjonsstaten der barnet oppholder seg i, er at da rådes barneverntjenesten i å ta kontakt med sentralmyndigheten i Norge, og som videresender oversatt bekymringsmelding til sentralmyndigheten i den staten hvor barnet oppholder seg.

Barn med vanlig bosted i annen stat, som oppholder seg i Norge

Videre i bestemmelsens andre ledd står det at: For barn som oppholder seg i riket, men som har vanlig bosted i en annen stat, gjelder §§ 4-4, 4-6, 4-7, 4-9, 4-10, 4-11, 4-25, 4-26 og 4-29. Denne reguleringen innebærer at barneverntjenesten har plikt til å treffe tiltak som gir støtte og hjelp til barnet og foreldrene etter barnevernloven kapittel 4 for barn som oppholder seg i Norge, men har vanlig bosted i en annen stat.

Endringer i barnevernloven og ny barnevernslov

I Prop. L 133 (2020 – 2021) foreslår departementet flere endringer i forhold til barnevernets virkeområde som vil påvirke hvilket handlingsrom saksbehandlere får ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Disse endringsforslagene handler om at barnevernet skal få en plikt til å tilby foreldrene hjelpetiltak når et barn som har vanlig bosted i Norge oppholder seg i en annen stat. For et barn som oppholder seg i Norge, men har vanlig bosted i en annen stat, og som vurderes å være i behov av langvarig beskyttelsestiltak foreslår departementet to alternativer. Barnevernet kan enten ved hjelp av sentralmyndigheten anmode den andre staten om å følge opp dette barnet, eller norske myndigheter kan be om jurisdiksjon til å overføre saken til Norge. Dersom barnet oppholder seg i Norge over en viss tid og det ikke blir oppklart hvilken stat som skal følge opp barnet, vil det anses at barnet har Norge som sitt vanlige bosted. Dette vil gjelde uavhengig av om den staten barnet har hatt vanlig bosted, er en del av Haagkonvensjonen 1996 eller ikke. I slutten av departementets forslag skrives om håndtering av barnevernssaker på tvers av landegrenser og oppfordrer sterkt til å ta i bruk sentralmyndigheten ved håndtering av disse sakene (Prop. L 133 (2020 -2021)).

3.2.2 Overføring av jurisdiksjon mellom konvensjonsstater

Etter Haagkonvensjonen 1996 skal jurisdiksjonen legges hos én konvensjonsstat, slik at man unngår konkurrerende jurisdiksjon. Den staten som best er egnet til å vurdere barnets beste, der barnet kan høres og barnets interesser kan ivaretas, skal ta avgjørelser om et barn. Den staten som har jurisdiksjon skal som hovedregel anvende egen lov når det treffes beskyttelsestiltak (Kvisberg, 2019).

Overføring av jurisdiksjon mellom konvensjonsland kan skje etter Haagkonvensjonen artikkel 8 og 9. Bakgrunnen for at man skal kunne overføre jurisdiksjonen mellom konvensjonsland er at den staten som er best egnet til å opplyse barnets situasjon, ivareta barnets interesser, der barnet kan høres og barnets beste vurderes, skal behandle saken. Dette er relevant for saksbehandlernes handlingsrom da de ikke kan utøve myndighet på en annen stats territorium.

Det er kun konvensjonsstater som har jurisdiksjon etter Haagkonvensjonen 1996 artikkel 5 eller 6 som kan anmode et annet konvensjonstat om overføring. Et vilkår for overføring av jurisdiksjon til en annen konvensjonsstat er at barnet har en vesentlig tilknytning til den andre konvensjonsstaten. Det må vurderes om den andre konvensjonsstaten er bedre egnet til å vurdere barnets beste i det konkrete tilfellet. I praksis betyr dette at barneverntjenesten og sentralmyndigheten gjør vurderinger i forhold til barnets tilknytning og vanlige bosted. Dersom det blir vurdert at landet der barnet befinner seg i nå er best egnet til å opplyse saken, kan barneverntjenesten fatte vedtak om overføring av jurisdiksjon. Vedtaket blir oversatt til originalspråket i den andre konvensjonsstaten. Deretter videresender sentralmyndigheten i Norge vedtaket til sentralmyndigheten i den andre konvensjonsstaten som igjen vurderer om de er enig i Norges vurderinger om jurisdiksjon.

3.2.3 Lovvalg

Når et konvensjonsland har jurisdiksjon til å iverksette tiltak, skal en sak som hovedregel håndteres ved at konvensjonslandets lov anvendes, jf. Haagkonvensjon 1996 artikkel 15 nr.1. Ved spesielle tilfeller og der saken har vesentlig tilknytning til et annet land kan man ta i betraktning et annet lands lov, jf. artikkel 15 nr 2. Dette gjelder kun hvis det er nødvendig for å beskytte barnet. Når barnet flytter til et annet konvensjonsland, er det den nye bostedsstaten som regulerer tiltakene som ble truffet i den tidligere bostedsstaten jf. artikkel 15 nr. 3. Dersom det er vanskelig å utøve de tidligere fastsatte tiltakene, kan den nye bostedsstaten i tilfelle den har jurisdiksjon etter artikkel 5, endre eller tilpasse tiltakene.

Haagkonvensjon 1996 artikkel 22 viser unntak fra anvendelse av den andre konvensjonsstatens lov. Dersom innholdet i den andre konvensjonsstatens lov virker støtende og er i strid med rettsordenen om hensynet til barnets beste, kan konvensjonslandet nekte å anvende loven (HCCH, h2014, 9.25). For å kunne gjøre disse vurderingene om en annen stats lov er støtende og i strid med denne rettsordenen er nettopp god kjennskap til EMK og BK og nødvendig.

Utøvelse av foreldreansvar

Utøvelse av foreldreansvaret reguleres av loven i konvensjonslandet hvor barnet har vanlig bosted, jf. artikkel 17 i Haagkonvensjonen 1996. Dersom barnet endrer vanlig bosted til en annen stat, vil utøvelse av foreldreansvaret reguleres av loven i den staten hvor barnet har nytt vanlig bosted. Utøvelse vil si hvilke rettigheter og plikter foreldrene har i kraft av å ha foreldreansvar for barnet. Spørsmålet om foreldreansvar er også relevant for problemstillingen siden hvem som har foreldreansvar, kan påvirke hvordan handlingsrom saksbehandlerne har i

arbeid med barnevern på tvers av landegrensar. Foreldreansvaret påvirker hvem som har partsrettigheter og hvem barnevernet kan sette inn tiltak ovenfor. I Haagkonvensjon 1996 brukes begrepet foreldremyndighet. Dette forstås som det norske begrepet foreldreansvar og omfatter myndighetsforhold som er bestemmende for rettigheter og ansvar foreldre, verger eller andre rettslige representanter har med hensyn til barnet.

3.3 Barns rett til medvirkning

På bakgrunn av min særlige interesse for å undersøke hvordan saksbehandlere opplever om det rettslige rammeverket skaper muligheter eller begrensninger for å sikre barns rett til medvirkning, vil jeg nå presentere det relevante rettsreglene som skal sikre denne retten i arbeid med barnevern å tvers av landegrensar.

3.3.1 Barns rett til medvirkning etter norsk lov

Barns rett til medvirkning gjelder også i saker der det er et spørsmål om hvilken jurisdiksjon og handlingsrom barnevernet i Norge har. Barns rett til medvirkning er nedfelt i Grunnloven § 104, Barnekonvensjonen artikkel 12 og barnevernloven § 1-6. I Grunnloven § 104 første ledd andre setning står det at barn har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og at det skal legges vekt på deres meninger i samsvar med deres alder og utvikling.

Barnekonvensjonen artikkel 12 forplikter statene til å garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

I barnevernloven § 1-6 er det nedfelt at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører dem, etter barnevernloven. Det innebærer at man i møte med barn må vurdere deres alder og modenhet i forhold til hvordan man skal sikre barnets rett til medvirkning. Videre sier bestemmelsen at barn skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet har rett til å bli lyttet til, men hvor mye vekt man legger på barnets synspunkter skal stå i forhold til barnets alder og modenhet. I bestemmelsens siste to setninger sies det at barn kan gis anledning til å ha med seg tillitsperson i de saker hvor barnevernet har overtatt omsorgen, samt at denne tillitspersonens oppgaver og funksjon, samt regler om medvirkning kan gis av departementet i egne forskrifter (Barnevernloven, 1992).

Forskriftene til § 1-6 om medvirkning og tillitsperson presiserer hva medvirkning innebærer. Hensikten med at barn skal medvirke i sin barnevernssak, er at man skal få frem barnets perspektiv. Medvirkning innebærer at barnet skal få tilstrekkelig informasjon tilpasset deres alder og modenhet, og bli gitt mulighet til å uttale seg. Hva barnet sier, skal vektlegges i saken med utgangspunkt i barnets alder og modenhet. Det står konkretisert at barn kan uttrykke seg både verbalt og non-verbalt. Barnets medvirkning skal også tilpasses barnets etnisitet, religiøse, språklige og kulturelle bakgrunn (Barne- og familiedepartementet, 2014).

Det er barnevernet sitt ansvar å sørge for at barnet får tilstrekkelig og tilpasset informasjon om situasjonen, tjenestetilbudet, barnets rettigheter og saksgangen og hvilke konsekvenser beslutningene i saken kan få. Barnevernet har ansvar for å legge til rette for barns medvirkning gjennom hele sakens forløp. Det er viktig å merke seg at barnet har ingen plikt til å medvirke, men skal bli gitt mulighet til det (Barne- og familiedepartementet, 2014).

I Prop. 169 L (2016 – 2017) skriver departementet at til tross for at barns rett til medvirkning er lovregulert, tyder praksis på at barn i barnevernet ikke får medvirke i den grad som ønskes. Barna uttaler at de opplever å få lite informasjon fra barneverntjenesten og at de i liten grad blir gitt muligheten til å uttale seg. Da barnevernloven ble omgjort til rettighetslov i 2018 var det blant annet på bakgrunn av at departementet mente det ville bidra til økt grad av medvirkning.

I barnevernloven kapittel 6 om generelle saksbehandlingsregler, i § 6-3, er det nedfelt hvilke rettigheter barn har i saksbehandlingen. Barn som har fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det blir tatt avgjørelser som påvirker dem. Videre står det at barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Barn som har fylt 15 år kan opptre som part og gjøre partsrettighetene gjeldende dersom barnet forstår hva saken gjelder, jf. barnevernloven § 6-3 annet ledd. Også barn som er under 15 år kan få innvilget partsrettigheter ved særskilte tilfeller etter samme bestemmelse. Et unntak er at barn alltid skal regnes som part i saker hvor det gjelder barn med atferdsvansker eller barn som kan være utsatt for menneskehandel, jf. barnevernloven § 6-3 annet ledd siste punktum.

3.3.2 Barns rett til medvirkning ved barnevern på tvers av landegrensler

Haagkonvensjonen 1996 inneholder ikke bestemmelser som sier eksplisitt at barn skal snakkes med, men i artikkel 22 står det at barnets beste skal ligge til grunn for arbeidet. Hensynet til barnets beste er nedfelt i Barnekonvensjonens artikkel 3.nr. 1. Bestemmelsen sier

at «Ved alle handlinger som berører barn... skal barnets beste være et grunnleggende hensyn». FNs barnekomité har uttalt at innholdet i «barnets beste» må vurderes i det konkrete tilfellet, men at staten skal legge vekt på barnets beste i alle saker som involverer barn. Når ulike interesser blir vurdert for å komme frem til en avgjørelse skal barnets beste bli ansett som et grunnleggende hensyn og barn har en selvstendig rettighet å få sitt beste vurdert. Det er også et juridisk prinsipp. Dersom en juridisk bestemmelse åpner for mer enn én tolkning, skal den tolkningen som tjener barnets beste velges (FNs barnekomité, 2018). Hensynet til barnets beste i Haagkonvensjon 1996 må derfor tolkes i lys av Barnekonvensjonen artikkel 12 og barnekomiteens uttalelser om forholdet mellom barns rett til medbestemmelse og barnets beste. I barnekomiteens generelle kommentar nr. 12 avsnitt 74 understreker komiteen at det er ikke noe motsetningsforhold mellom art. 3 og art. 12, bare et komplementært forhold: «Den ene slår fast at barnets beste skal være målet, og den andre presenterer framgangsmåten for å nå dette målet, som består i å høre på barnet eller barna (FNs barnekomité, 2018). Artikkel 3 kan derfor ikke gjennomføres på korrekt vis uten at komponentene i artikkel 12 blir respektert. Likeledes forsterker artikkel 3 funksjonaliteten til artikkel 12, og gjør det enklere for barn å spille en viktig rolle i alle beslutningsprosesser som berører deres liv». Så for å sikre at hensynet til barnets beste skal ligge til grunn for barnevernets arbeid i saker på tvers av landegrensener og der Haagkonvensjonen 1996 kommer til anvendelse, må barneverntjenesten også sørge for at barnet kan medvirke i denne type barnevernssaker.

Videre står det som nevnt i kapittel 3.2.3 at en sak som hovedregel skal håndteres ved at konvensjonslandets lov anvendes, med mindre den andre konvensjonsstatens lov virker støtende og er i strid med rettsordenen om hensynet til barnets beste.

3.3.3 Samarbeid med foreldre og barn

Barnevernloven §1-7 sier at barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre. Betydningen av samarbeid med barn og foreldre i saker der barn har tilknytning til andre land er fremhevet i rundskriv Q-42/2015. God kommunikasjon og samarbeid med familien er fremhevet som sentralt i barnevernets arbeid, og at barnevernet må ta hensyn til at familien har en annen etnisk, språklig, religiøs eller kulturell bakgrunn. Barnevernet må gi grundig og god informasjon om barnevernets arbeid og hvordan de kan bistå familiene, samt om barna og foreldrenes rettigheter, da ikke alle familier er kjent med barnevernet.

I Q-42/2015 sies det at barnevernet må kontakte foreldre som bor i utlandet og informere om at det er opprettet en undersøkelse, og at det er spesielt viktig når det fremmes sak om

omsorgsovertakelse. Rundskrivet understreker at det ikke kreves at barnevernet foretar omfattende undersøkelser for å finne ut hvor foreldre i utlandet befinner seg. For å komme i kontakt med foreldrene kan barnevernet henvende seg til myndighetene i det landet foreldrene oppholder seg. De anbefalingene rundskrivet kommer med om foreldresamarbeid gjaldt den tidligere bestemmelsen om jurisdiksjon. Til tross for at barnevernloven § 1-2 er endret i samsvar med Haagkonvensjonen 1996, er uttalelsen i dette rundskrivet fortsatt av en viss relevans der det passer. Det er særlig hold for å legge uttalelser om samarbeid med familiene til grunn etter at barnevernloven har fått en bestemmelse som eksplisitt krever at barneverntjenesten samarbeider med foreldre så langt det er mulig etter barnevernloven § 1-7.

3.4 Særlige tiltak etter barnevernloven og Haagkonvensjon 1996

3.4.1 Beskyttelsestiltak

Hovedregelen i Haagkonvensjon 1996 artikkel 5 nr. 1 er at konvensjonsstaten der barnet har vanlig bosted har jurisdiksjon til å treffe tiltak. Dersom barnet flytter til en annen konvensjonsstat følger jurisdiksjonen med barnet, jf. artikkel 5 nr. 2. Dersom barnet flytter fra et konvensjonsland hvor det har vært opprettet beskyttelsestiltak, vil ikke tiltaket opphøre, men vil stå til den nye konvensjonslandet iverksetter nye tiltak. Hvilken myndighet innenfor hvert konvensjonsland som har kompetanse til å iverksette tiltak, reguleres ikke av konvensjonen, men skal avgjøres av lovgivningen i det aktuelle konvensjonslandet (Prop. 102 LS (2014-2015)). I Norge er det barneverntjenesten etter barnevernloven som er myndigheten med kompetanse til å iverksette tiltak.

Som nevnt i kapittel 3, er alle tiltak i barnevernloven kapittel 4 omfattet av konvensjonen dersom det ikke faller inn under unntakene i Haagkonvensjon 1996 artikkel 4. Eksempler på tiltak som vil være omfattet av konvensjonen, er hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, midlertidige akuttvedtak etter § 4-6 annet ledd, omsorgsovertakelse etter § 4-12 og tvangsplassering etter § 4-24 og § 4-26. Barnevernloven § 4-20 om fratakelse av foreldreansvar med sikte på adopsjon og tvangsadopsjon omfattes derimot ikke av konvensjonen (Prop. 102 LS (2014 – 2015)).

For barn som oppholder seg i Norge, men har vanlig bosted i et annet land gjelder kun barnevernloven §§ 4-4, 4-6, 4-7, 4-9, 4-10, 4-11, 4-25, 4-26 og 4-29. Det vil si at jo sterkere tilknytning barnet har til Norge, jo mer langvarige og inngripende tiltak kan barnevernet treffe.

Dersom det er anmodet om beskyttelsestiltak fra myndigheter i en annen konvensjonsstat som hadde jurisdiksjon på tidspunktet for anmodningen, kan ikke myndighetene i konvensjonsstaten med jurisdiksjon på nåværende tidspunkt utøve denne jurisdiksjonen for å treffe beskyttelsestiltak. Unntaket er om konvensjonsstaten som hadde jurisdiksjon har gitt avkall på den, jf. artikkel 13. Selv om vilkårene for jurisdiksjonen som fastsatte beskyttelsestiltak bygger på, endrer seg, vil tiltakene fortsatt være gjeldende, jf. artikkel 14. Det vil si at dersom et barn hadde vanlig bosted i en stat hvor det ble iverksatt tiltak for å beskytte barnet, men barnet flytter og fått nytt vanlig bosted, kan ikke den nye staten iverksette nye beskyttelsestiltak. Det gjelder med mindre staten hvor barnet hadde vanlig bosted har gitt avkall på sin jurisdiksjon.

3.4.2 Akutttiltak

Konvensjonsstaten der barnet oppholder seg kan treffe tiltak i akutte situasjoner, uavhengig av om de har jurisdiksjon etter hovedreglene i Haagkonvensjon 1996s artikkel 5 til 10, jf. artikkel 11.

Akuttbestemmelsene §§ 4-6, 4-9, 4-10, 4-25 og 4-29 i barnevernloven anses å som hastevedtak etter konvensjonens artikkel 11 (Prop. 102 LS (2014 -2015)). Hva som definerer en hastesak, er opp til den enkelte kompetente myndigheten i konvensjonsstaten å vurdere. Når en konvensjonsstat hvor barnet har vanlig bosted og med jurisdiksjon etter artikkel 5 til 10 iverksetter nye beskyttelsestiltak og disse tiltakene anerkjennes av den aktuelle konvensjonsstaten, faller hastetiltakene bort jf. Haagkonvensjon 1996 artikkel 11.

3.4.3 Midlertidig beskyttelsestiltak

Dersom et barn oppholder seg i Norge over et kort tidsrom, vil det være lite sannsynlig at barneverntjenesten vil treffe vedtak om hjelpetiltak, som har som formål å endre barnets omsorgssituasjon over lengre sikt. Dersom et barn under et kort opphold i Norge, blir utsatt for vesentlig fare for skade, for eksempel voldelig opptreden fra en forelder, har barneverntjenesten rettslig hjemmel etter barnevernloven § 1-2 å treffe akuttvedtak for å unndra barnet fra en skadelig situasjon (Prop. 102 LS (2014 – 2015)).

Haagkonvensjon 1996 artikkel 12 gir myndigheten i et konvensjonsland der barnet oppholder seg, jurisdiksjon til å treffe midlertidige tiltak for å beskytte barnet. Vedtak etter barnevernloven §§ 4-4, 4-7, 4-11 og 4-26 vil være midlertidige vedtak etter konvensjonens artikkel 12 (Prop. 102 LS (2014 -2015)). Disse tiltakene har territorial virkning i landet de iverksettes. Dette gjelder situasjoner som ikke faller inn under hastesaker i artikkel 11, men

hvor det er nødvendig med midlertidig beskyttelsestiltak (Prop. 102 LS (2014 -2015)).

Konvensjonen gir ikke noen definisjon på hva som utgjør midlertidige tiltak, men Practical Handbook 2014 skriver at artikkel 12 handler om å sikre beskyttelse av barn som oppholder seg i et fremmed konvensjonsland hvor oppholdet er kortvarig (HCCH, 2014)

3.5 Samarbeid mellom konvensjonsstater

3.5.1 Anerkjennelse og fullbyrdelse av tiltak

Barnevernloven har ingen særskilte regler om anerkjennelse og fullbyrdelse av barneverntiltak, men norske myndigheter skal som hovedregel anerkjenne barneverntiltak truffet av andre konvensjonsstater, jf. Haagkonvensjonen 1996 artikkel 23 (Prop. 102 LS (2014 -2015)). Artikkel 23 nr.1 fastslår at anerkjennelse av beskyttelsestiltak fastsatt i et annet konvensjonsland automatisk blir anerkjent i andre konvensjonsland. Artikkel 27 understreker at tiltak som er fastsatt ikke skal overprøves. Artikkel 23 nr. 2 inneholder en uttømmende liste over tilfeller hvor anerkjennelse av tiltak kan nektes. Artikkel 23 nr. 2, d tydeliggjør betydningen av barnets beste. Denne bestemmelsen er utformet i samsvar med FN barnekonvensjons artikkel 3. I bestemmelsen står det at anerkjennelse kan nektes når: «Tiltak, unntatt i hastesaker, er truffet i forbindelse med en rettslig eller administrativ behandling uten at barnet er gitt anledning til å uttale seg, og dette er i strid med grunnleggende saksbehandlingsregler i den anmodede stat.»

Practical Handbook 10.6 skriver at konvensjonen ikke søker å endre konvensjonsland sine regler for å høre barn, men at denne bestemmelsen skal sikre at de konvensjonsland som har grunnleggende prinsipp om å høre barn, blir anerkjent (HCCH, 2014). Det betyr at konvensjonen selv ikke inneholder egne prinsipper om at barn skal bli hørt, men at de statene som har det som et prinsipp i sitt arbeid, skal gjennomføre det. I norsk barnevern vil derfor barns rett til medvirkning være et prinsipp som anerkjennes og skal følges i arbeidet barneverntjenesten gjør etter Haagkonvensjon 1996.

3.5.2 Sentralmyndigheten

I barnevernloven står ikke sentralmyndighetene omtalt, eller deres mandat. Man må derfor gå til Haagkonvensjonen 1996 for å forstå hvilke oppgaver sentralmyndighetene har og hvordan de kan bistå barneverntjenesten ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser.

Innholdet i Haagkonvensjon 1996 om sentralmyndigheten

Artikkel 29 nr.1 fastslår at hvert konvensjonsland skal peke ut en sentralmyndighet som skal ivareta oppgavene etter konvensjonen. Sentralmyndigheten har en sentral rolle for at Haagkonvensjonen skal fungere etter sitt formål (HCCH, 2014, 11.1).

Artikkel 30 lister opp to plikter sentralmyndigheten har til samarbeid:

1. Samarbeidet skal foregå mellom kompetente myndigheter, for å oppnå formålene med konvensjonen.
2. Formidle informasjon om lover og tjenester som er tilgjengelige i staten relatert til beskyttelsestiltak for barn.

Opgavene sentralmyndigheten har etter artikkel 33 og 36, er oppført som plikter, utover dette er det ingen konkrete plikter i samarbeidet mellom sentralmyndigheten i konvensjonslandene (Prop 102 LS (2014 – 2015)).

Artikkel 31 inneholder oppgaver som sentralmyndigheten selv må oppfylle, eller gjennom andre offentlige myndigheter eller organer. Oppgavene gjelder blant annet, etter artikkel 31 bokstav a, å gjøre kommunikasjonen lettere og assistere ved overføring av jurisdiksjon etter artikkel 8 og 9. Artikkel 31 bokstav b gir sentralmyndigheten i oppgave å legge til rette for avtaler som kan beskytte barnet i situasjoner som faller innenfor konvensjonen.

Dersom en sentralmyndighet vurderer at det er et annet organ enn dem selv som har best kjennskap til barnet, kan de etter konvensjonens artikkel 32 bokstav a gi oppgaven om å legge frem en rapport om barnets situasjon videre til det organet. Sentralmyndigheten kan videre etter artikkel 32 bokstav b anmode en myndighet i egen stat om å vurdere om det er behov for å treffe beskyttelsestiltak for barnet.

Bestemmelsene i artikkel 33 gjør det mulig for kompetent myndighet ved hjelp av sentralmyndigheten til å plassere barn utenfor hjemmet i et annet konvensjonsland enn barnet oppholder seg, dersom konvensjonslandet hvor barnet oppholder seg har jurisdiksjon etter artikkel 5 til 10. Under hensyn til barnets beste kan en slik plassering fattes dersom kompetent myndighet eller sentralmyndigheten i det anmodede konvensjonslandet samtykker. Denne bestemmelsen ble som følge av tilslutningen til Haagkonvensjonen 1996 tatt inn i barnevernloven under § 4-4 a.

Artikkel 34 nr.1 gjør det mulig for sentralmyndigheter å anmode om å utlevere eventuelle opplysninger som er av betydning for vurderinger av barnets situasjon før beskyttelsestiltak

iverksettes. Myndighetene som mottar en slik anmodning, har ikke plikt til å utlevere slike opplysninger. Artikkel 37 forbyr utleveringer av opplysninger som kan være til skade for barnet.

Gjennom artikkel 35 gis sentralmyndigheten mulighet til å anmode myndighetene i et annet konvensjonsland om bistand ved gjennomføring av tiltak, dersom barnevernet i Norge ikke har mulighet til å gjennomføre tiltaket på egenhånd.

Dersom et barn er i alvorlig fare, skal de kompetente myndighetene i konvensjonsstaten der det er blitt iverksatt eller vurdert beskyttelsestiltak. Det gjelder dersom de får opplysninger om at barnets bosted er endret eller at barnet oppholder seg i en annen stat, informere jf. konvensjonens artikkel 36 myndighetene i den andre staten om den aktuelle faren og om de tiltak som er truffet eller blir vurdert.

3.6 Haagkonvensjonen 1980

Haagkonvensjonen 1980 er en annen konvensjon som kan påvirke saksbehandlerens handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser. Konvensjonen blir relevant for barneverntjenesten i saker der det er tale om mulig internasjonal barne bortføring. I transnasjonale familier vil barneverntjenesten kunne komme bort i saker der foreldrene bortfører barnet ut av Norge etter at barnevernet har overtatt omsorgen for barnet eller barnet er plassert på institusjon, fordi det henholdsvis er truffet vedtak om omsorgsovertakelse eller et vedtak begrunnet i atferdsvansker hos barnet. Dette følger av Haagkonvensjonen 1980 at barne bortføring er ulovlig når barnet tas med ut av landet i strid med foreldreansvaret. Jeg vil derfor kort presentere de artiklene som særlig er relevante ved en slik problemstilling.

I konvensjonen artikkel 3 første ledd bokstav a og barne bortføringsloven § 11 er det nedfelt at retten til foreldreansvar kan være tilkjent en «institusjon eller annen instans». Begrepet «foreldreansvar» tolkes vid i Haagkonvensjonen 1980 og omfatter retten til omsorg for barnet og særlig retten til å bestemme hvor barnet skal bo, jf. Haagkonvensjonen 1980 artikkel 5 bokstav a.

Idet barnet er plassert, er det barnevernet som har rett til å bestemme hvor barnet skal bo, ikke foreldrene. I barnevernloven § 4-31 er det nedfelt når det er forbud mot å ta med barn ut av Norge. Det gjelder når barnevernet har plassert barnet utenfor hjemme med hjemmel i § 4-6 annet ledd, § 4-9 første ledd, § 4-25 annet ledd annet punktum og § 4-29 fjerde ledd, vedtak om forbud mot flytting etter § 4-8 første ledd, vedtak om omsorgsovertakelse etter § 4-8 annet og tredje ledd og § 4-12, fratakelse av foreldreansvar etter § 4-20 og vedtak om plassering på

institusjon etter § 4-24 og § 4-29 første og annet ledd. Bakgrunnen for denne bestemmelsen er Haagkonvensjonen 1980. Det sentrale for bevisgrunnlaget og om det er snakk om ulovlig barne bortføring eller ikke, er at begjæringen om de overnevnte tiltakene må være sendt fylkesnemnda, og ikke kun at barneverntjenesten har besluttet å fremme sak (Prop. 143 L (2014 – 2015)).

3.7 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen er særlige viktige rettskilder i norsk lov, da bestemmelsene i disse to konvensjonene skal gå foran annen lovgivning dersom de er i motstrid med annen nasjonal lov. Saksbehandlere i barnevernet må hele tiden ha i mente at EMK finnes og at retten til familieliv er nedfelt i menneskerettighetene. Hvordan familien vil leve og organisere seg på tvers av landegrensener er egentlig en privatsak, og for at det skal dreie seg om barnevern på tvers av landegrensener må det ligge en bekymring for omsorgssituasjonen til grunn.

I EMK er særlig artikkel 8 om retten til respekt for privatliv og familieliv av betydning for barneverntjenestens arbeid med transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrensener, og denne bestemmelsen har derfor betydning for å forstå handlingsrommet til saksbehandlere. I artikkel 8 nr. 1 sies det at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og korrespondanse. Artikkel 8 nr. 2 åpner for at offentlige myndigheter kan gripe inn i retten til privat- og familieliv dersom vilkårene nedfelt i bestemmelsen, er oppfylt.

3.8 Oppsummering av det rettslige rammeverket.

Jeg har presentert innholdet i relevante rettsregler som saksbehandlere må forholde seg til i sine vurderinger om hvilke handlingsrom de har i saker der barnet og foreldrene har tilknytning til flere land, og rettsregler som kan påvirke deres arbeid, gjennom sentralmyndighetens anvendelse av Haagkonvensjonen 1980 og 1996. Andre bestemmelser jeg har presentert er den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og FNs barnekonvensjon. Rettsreglene er presentert for at man videre i oppgaven skal ha med seg en forforståelse av hvilket rettslig rammeverk saksbehandlerne har å forholde seg til. I det følgende analyserer jeg funnene fra intervjuene. Funnene forteller hvordan saksbehandlere opplever og forstår det rettslige rammeverket som jeg har presentert og hvilket handlingsrom de har i sitt arbeid med barnevern på tvers av landegrensener.

Kapittel 4 – Presentasjon og analyse av funn

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere og analysere funnene gjennom temaene og undertemaene jeg kom frem til i kategoriseringen (jfr. tematisk analyse, se kapittel 2.7.1). For å understreke og løfte frem informantenes egne erfaringer og opplevelser gjenforteller jeg case som informantene fortalte og gjengir direkte sitater fra intervjuene. Sitatene er også en måte å eksemplifisere og utdype kategoriene på.

4.1 Saksbehandlernes opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket hemmer handlingsrommet ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser

Ved flere tilfeller beskriver informantene at de har en opplevelse av det rettslige rammeverket som hemmende for deres handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Dette gjelder for det første der rettsreglene oppfattes som hemmende når informantene skal ivareta barnets rett til medvirkning. For det andre i de tilfellene der et av landene som barneverntjenesten skal samarbeide med, ikke har signert Haagkonvensjon 1996 og det ikke foreligger samarbeidsavtale mellom landene. For det tredje gjelder det i de tilfellene der barn blir flyttet ut av landet underveis i saksbehandlingen. Det fjerde typetilfellet gjelder saker der informantene oppfatter at hensynet til barnets beste og de tilhørende barnevernfaglige vurderingene ikke får avgjørende vekt i behandlingen av saken. For det femte handler det om at det rettslige rammeverket og reglene for hvordan saker på tvers av landegrenser skal jobbes med, fører til at det er tidkrevende prosesser. Det sjette typetilfellet handler om samarbeid med sentralmyndigheten og hvordan det kan virke hemmende ved at de har ulikt perspektiv på barnas situasjon enn informantene. Det syvende og siste tilfellet handler om utfordringer i samarbeid med andre stater som har en annen måte og organisere barnevernet på.

4.1.1 Sikre barns rett til medvirkning

Det er noe variasjon i forhold til hvordan informantene opplever og forstår deres mulighet til å sikre barns rett til medvirkning når de jobber med barnevern på tvers av landegrenser. Der hvor barna er i Norge, oppleves det lettere å sikre barnets rett til medvirkning enn i de sakene hvor barna er i en annen stat. Det å sikre barns rett til medvirkning når barnet befinner seg i en annen stat, opplever flere av informantene avhenger av ulike faktorer. En faktor er hvor godt samarbeid man har med myndighetene i den andre staten. En annen faktor er hvordan barnevernsmyndighetene i den andre staten er organisert. Det er stor enighet blant informantene om at det i alle tilfeller i arbeid med barn med tilknytning til flere land, er utfordrende å sikre reell medvirkning. Informantene opplever prosessen knyttet til en sak på tvers av landegrenser som tidkrevende, og at prosessen tar fokuset bort fra barnet. I stedet for

å kunne sørge for at barnet får den hjelpen og oppfølgingen det har behov for, må barneverntjenestens saksbehandler bruke tiden på å følge opp reglene etter Haagkonvensjonen 1996. Saksbehandlerne må sørge for dokumentasjon og på grunn av at saken må gjennom en rekke ledd i kontakten med barnevernmyndigheten i andre land, oppleves det at fokuset flyttes bort fra barnet. De tilfeller der barnet fikk uttale seg, opplever informantene at avgjørelsene som ble tatt, ikke ble tatt med hensyn til barnets ønsker, og at medvirkningen mer ble et sjekkpunkt på listen enn at det skulle faktisk brukes videre i arbeidet. Barnet har reelt sett lite innflytelse på veien videre i sin egen sak, og informantene opplever det blir mer et spørsmål om myndighet mellom landene.

Én informant sier:

«Men jeg tenker sånn primært så er de ikke barna som har hatt kontroll i de sakene her for å si det sånn».

En annen informant uttaler:

«Og alt er på en måte en juridisk prosess. Så er det fort gjort å på en måte glemme litt det barnet. Dessverre og bare fokusere på prosessen da. Eh og alt liksom, det som er rundt. Og fordi det tar så sinnsykt lang tid, og man har andre alvorlige saker, så glemmer man det faktisk litt innimellom. Dessverre».

En tredje informant forteller:

«Så dokumenterte jeg, jeg prøvde jo i hvert fall å dokumentere veldig godt det barnet sa da. Men det kunne ikke brukes til noe. Føltes helt tullete. Det føltes helt sånn derre ah. Det er til å spy av liksom. Her skriver vi vurderinger om at barnet på en måte bor i omsorgssvikt og så er vurderingen likevel at barnet, at det ikke er noen mulighet for noe annet. Ja barnets stemme har blitt dokumentert, men det har ikke blitt tatt noe hensyn til eller høyde for i sakene».

En fjerde informant forteller:

«Nei det var lite. Det var kjempevanskelig, i hvert fall i den saken så var det kjempevanskelig å komme i posisjon».

En femte informant forteller:

«Jeg vet ikke hvor lett det er å få frem barnets, egentlige. Men jeg har fått dokumentert også liksom at barna får si noe, om det de er redd for eller usikre for, og fått det frem i

dokumentasjonen, men barna har jo ikke reellt sett kunnet sette ned foten og kunne bestemme noen ting. Det har vært utenfor min kontroll».

Informantene beskriver at de forsøker å sikre barns rett til medvirkning jf. Grunnloven § 104, barnekonvensjonen artikkel 12 og barnevernloven § 1-6 ut ifra deres forståelse av det rettslige rammeverket. Informantene forsøker å sikre barns rett til medvirkning ved å gi barna anledning til å fortelle og si sin mening. Samtidig forteller informantene om utfordringen med å inkludere barna og gi barna eierskap over egen situasjon når de opplever det rettslig rammeverk rundt som mer styrende i når det gjelder hvordan utfallet av barnets situasjon vil utvikle seg.

De opplever det også som utfordrende å sikre at barna får tilstrekkelig informasjon i disse sakene da de er uforutsigbare og komplekse. Ut ifra det informantene beskriver kan man forstå at de opplever det rettslige rammeverket hemmende med tanke på i hvor stor grad barns rett til medvirkning blir sikret, og hvor reell medvirkning det faktisk er mulig å legge til rette for. Man kan også forstå det som at saksbehandlerne forstår det rettslige rammeverket som komplekst, eller har liten kjennskap til rammeverket i forkant av kontakten med familien. Dette kan bidra til at saksbehandlerne opplever det rettslige rammeverket som mer hemmende enn fremmede ved at dem ikke forstår mulighetene som ligger i det. Dette kan igjen føre til at saksbehandlerne mister synet av å sørge for barnet blir informert og få mulighet til reell medvirkning, og at sakens fokus blir på myndigheter mellom statene.

4.1.2 Når det ikke foreligger samarbeidsavtale mellom landene.

Én informant forteller om et barn på 9 år som hadde bodd i Norge sammen med sin mor de siste 6 månedene. Mor hadde utfordringer med sin psykiske helse og barneverntjenesten var bekymret for omsorgssituasjonen i hjemmet. Underveis i kontakten med barnevernet tok mor med seg barnet ut av Norge og til sitt hjemland. Fars foreldreansvar var ukjent på tidspunktet for flytting av barnet, men det ble senere kjent at han hadde del i foreldreansvaret med dokumentasjon fra en annen stat. Far bodde i Norge med sin øvrige familie og ønsket at gutten skulle bo hos seg. Mor hadde flyttet med gutten mellom ulike stater gjennom hele livet hans. Staten hvor fars dokumentasjon om foreldreansvaret ble besluttet, er medlem av Haagkonvensjonen 1996 og 1980, mens hjemlandet til mor som barnet ble flyttet til, er ikke medlem av Haagkonvensjonen 1996, kun Haagkonvensjonen 1980. Barneverntjenesten tok kontakt med sentralmyndigheten for å høre hva de kunne gjøre for at gutten skulle komme tilbake til Norge og bo med far. De fikk da beskjed om at saken ikke falt inn under norsk barneverns jurisdiksjon, og det de kunne gjøre var å sende bekymringsmelding via

sentralmyndigheten til den aktuelle staten. Utfordringen i de tilfellene hvor det ikke foreligger en samarbeidsavtale mellom landene er at sentralmyndigheten i Norge ikke har en sentralmyndighet i den andre staten som kan gjøre samarbeidet lettere. Saksbehandler fortalte om frustrasjon over at de ikke hadde myndighet til å hjelpe barnet hjem til fars familie i Norge. Frustrasjonen over det å ikke kunne hente et barn tilbake til Norge vil være like aktuell dersom barnet befinner seg i en konvensjonsstat som i en ikke-konvensjonsstat.

En informant forteller:

«Norge og den andre staten har ikke samarbeidsavtale. Ehm sånn at det har vært så mange intrikate ting som har vært helt sånn herregud, som har vært veldig frustrerende da liksom, fordi det har vært så veldig frustrerende å ha et barn i et barnehjem på den ene siden av jorda og på den andre siden av jorda så sitter det en familie med mange voksne og åpne armer som sitter bare og vil ta vare på dette barnet. Ehm, men da jussen imellom».

Barneverntjenesten vurderte at saken handlet om et barn som levde under omsorgssvikt og som hadde behov for barnevernfaglig hjelp. Sentralmyndigheten vurderte at Norge ikke hadde jurisdiksjon, ettersom barnet ikke oppholdt seg i Norge og de vurderte saken handlet om foreldretvist etter barneloven.

Informant forteller videre:

«Men for oss så har det jo, skulle det vært helt absurd å gi slipp på den saken. Vi har bare lyst til å hjelpe barnet. Det er jo veldig mye sånn juss mellom landene».

Her ser man eksempel på hvordan informanten beskriver sin forståelse av hvordan det rettslige rammeverket er hemmende når barnevernet er i kontakt med en familie hvor barnet flyttes til et land som Norge ikke har samarbeidsavtale med. I denne saken kan det være en sentral faktor i forhold til utfordringer med samarbeidet at landet barnet ble flyttet til ikke har ratifisert Haagkonvensjonen 1996. Informanten ble gjentatte ganger fortalt av sentralmyndigheten at det var et lovtomt område.

4.1.3 Når barnet flyttes ut av landet

Flere informanter forteller om erfaringer med å være i kontakt med familier hvor barna blir sendt til utlandet, enten alene, med én forelder eller til annet familiemedlem i utlandet. Saksbehandlerne forteller at det i tilfellene hvor det ikke var bekymring etter barnevernloven

§ 4-12 eller § 4 -24, ikke var noe de kunne gjøre, utover å sende en bekymringsmelding til den andre staten.

Én informant forteller:

«Da ble det jo sånn at vi kunne ikke gjøre så mye, det er jo sånn det er. Da er det jo egentlig punktum egentlig».

Informantene er vant til å arbeide med familier hvor barn har vanlig bosted og oppholder seg i Norge og de kan sette inn alle hjelpetiltak etter barnevernloven kapittel 4. Med utgangspunkt i et slikt handlingsrommet er det forståelig at saksbehandler i saker hvor barn flyttes ut av Norge, kan oppleve og forstå det rettslige rammeverket som hemmende for handlingsrom.

4.1.4 Vektleggingen av barnevernsfaglige vurderinger

Flere av informantene uttaler frustrasjon over et system som ikke evner å se hele mennesker, og hvor det rettslige rammeverket hemmet muligheten til å vektlegge barnevernsfaglige vurderinger i møte med barna og deres familier, samt hvordan den tidkrevende prosessen gjorde at hensynet til barnets beste ble forbigått. Informantene forstår det rettslige rammeverket som et regelverk med liten evne til å se hele mennesker, hver enkelt og konteksten. De forstår det som et regelverk som er lite dynamisk og med mulighet for å tilpasse seg virkelighetens situasjoner.

En informant forteller om en ungdom som kom til Norge alene for å besøke familievenner, og hvor det oppstod en situasjon som gjorde at barneverntjenesten måtte akutt plassere ungdommen. Ungdommen fortalte selv om en omsorgssituasjon i hjemlandet preget av psykisk og fysisk vold, og med et ønske om å få bli værende i Norge. Barneverntjenesten tok kontakt med sentralmyndigheten som ga beskjed om at på bakgrunn av lovverket hadde ikke barneverntjenesten noe hjemmel til å hjelpe ungdommen videre i Norge, utover hastevedtak. Barneverntjenesten fikk beskjed om at ungdommen måtte reise tilbake til sitt hjemland.

Informant forteller:

«Vi hadde aldri sendt et barn tilbake til en sånn situasjon om det var her. Så det var veldig sånn. Helt ææh. Man fikk bare lyst til. Man ble uvel da. Nå sitter du her og forteller om alvorlig psykisk og fysisk vold. Og så skal jeg fortelle deg at du må bare gjøre det du kan for å forberede deg på at det er hverdagen din igjen om noen dager, fordi du skal tilbake igjen. Det er ingenting jeg kan gjøre med det. Det var veldig fælt».

Det å ikke kunne vektlegge barnevernfaglige vurderinger der det vurderes at barn er i behov for hjelp, uttrykker informantene med frustrasjon over et system som ikke ser nyanser eller hele mennesker.

Én informant sier:

«Og der igjen så møtte du et system som ikke klarer å se nyanser i noen ting.»

En annen informant sier:

«Jeg opplevde vel i de diskusjonene der at våre vurderinger ikke hadde så mye å si. At dette er beslutninger som tas på høyere nivåer, enn på oss da. Og dette her. Her er det jurister som sitter eh, om de sitter i UD eller akkurat hvor de sitter. Det er jeg usikker på. Om inntrykket mitt var at. Våre vurderinger som saksbehandlere ikke nødvendigvis vektlegges i noen særlig stor grad, men at det er mer juridisk mat».

Med utgangspunkt i barnevernfaglig vurdering er det i denne saken snakk om en ungdom som lever under vanskelige oppvekstforhold og har behov for hjelp. Det rettslige rammeverket oppleves her som hemmende for saksbehandlerne fordi rettslige normer vektlegges mer enn de barnevernfaglige vurderingene i avgjørelsen om ungdommen skal få hjelp fra barnevernet i Norge. Grunnen er at barnet har vanlig bosted i et annet land, som ikke er konvensjonsland, og Norge har derfor ikke jurisdiksjon til å sette inn de nødvendige beskyttelsestiltak etter barnevernloven § 1-2 og Haagkonvensjonen 1996 artikkel 3 og 4. Da kan det være forståelig at saksbehandler oppleve det rettslige rammeverket som hemmende for å hjelpe dette barnet. Legalitetsprinsippet er grunnleggende for å ta avgjørelser og foreta handlinger. Barnevernets formål om å beskytte og gi barn rett hjelp til rett tid gir i seg selv ikke tilstrekkelig rettslig grunnlag dersom handlingen som barneverntjenesten vurderer som best for barnet, ikke har hjemmel i lov. Utfordringen for informantene kan være at de er sterkere knyttet til det sosialfaglige ønsket om å hjelpe barna og deres familier enn de er til rettsreglene.

4.1.5 Tidkrevende prosess

En sentral faktor som informantene beskriver som hemmende for samarbeid ved barnevern på tvers av landegrenser, er at det er en svært tidkrevende prosess, med kommunikasjon mellom mange ledd og på ulike språk. En prosess som styres av det rettslige rammeverket og Haagkonvensjonen 1996 gjennom bruk av sentralmyndigheten.

Én informant sier:

«Det er tidkrevende arbeid. Jeg vet ikke om byråkrati er riktig ord, men det skal igjennom så utrolig mange ledd. Sant det skal igjennom teamleder, det skal igjennom barnevernleder og så skal det gjennom sentralmyndigheten, og så skal det kanskje

oversettes til flere språk, og så skal dette tilbake igjen til oss. Og så skal det da sendes ut og, og så skal det komme til riktig sted i det riktige landet».

En annen informant forteller:

«Mye frustrasjon, for det var jo mye frem og tilbake og det tok jo veldig lang tid før man fikk avklart noe, selv om barnet hadde det jo godt og var trygt der det var, men det er jo noe med de spedbarnsårene og få den stabiliteten og de byggesteinene».

En tredje informant sier:

«Jeg hadde aldri i min villeste fantasi trodd hvor mange hindringer og hvor vanskelig det skulle være å få denne gutten tilbake igjen, til Norge. Det har vært. Det har tatt ett år».

Barna i disse familiene må over lang tid leve i uavklarte, uforutsigbare og utrygge situasjoner. I forskning på barns utvikling er viktigheten at stabilitet, kontinuitet og forutsigbarhet sentralt for at barn skal utvikle seg til trygge voksne med høy sosial kompetanse (Bunkholdt & Kvaran, 2019). Et annet sentralt område innen barnevernfeltet er hjernens utvikling og viktigheten av de første leveårene i forhold til utvikling av funksjoner i barnets hjerne (Bunkholdt & Kvaran, 2019). Det er derfor viktig hvilke erfaringer barn får i spedbarnsalderen. Barnevernfaglige vurderinger og den forskningsbaserte kunnskapen om barnets utvikling med tanke på de første årene i barnets liv, og barns behov for kontinuitet og stabilitet blir ikke grunnlaget nok for at prosessen ikke skal være så tidkrevende. Saksbehandlerne opplever at hensynet til denne kunnskapen i disse sakene må vike ved at prosessen rundt barnets situasjon tar lang tid. Saksdokumenter må gjennom flere ledd for at prosessen skal foregå etter Haagkonvensjonen 1996s regler om anerkjennelse av andres lands jurisdiksjoner. Videre skjer det vurdering av hvilket land som er nærmest barnet og dermed i størst grad har forutsetninger til å ivareta hensynet til barnets beste.

4.1.6 Sentralmyndigheten

Noen informanter som opplever samarbeidet med sentralmyndigheten som tidvis utfordrende og til hinder for å vektlegge barnevernfaglige vurderinger ved at rådgiverne i sentralmyndigheten har andre perspektiver på barnas situasjon enn dem selv i barnevernet.

Én informant forteller:

«Og jeg tenker bare, så sykt firkanta system og du kan ikke jobbe, du kan ikke jobbe barnevern eller jobbe med mennesker uten å ha en helhetsforståelse, og det var fullstendig fraværende.»

En annen informant forteller:

«Da mister vi jo det menneskelige aspektet med det vi gjør»

Informantene forteller om sin opplevelse av møte med rådgivere i sentralmyndighetene med et annet perspektiv på barnas situasjon enn dem selv. Hvor de som sosialarbeidere i barnevernet kun ønsker å hjelpe barna og familie de er i kontakt med, mens rådgiverne i sentralmyndighetene skal forholde seg til hva som er lov etter det rettslige rammeverket, og veilede saksbehandlerne på dette.

Sentralmyndigheten er som beskrevet i kapittel 3.5.2 ikke nevnt i barnevernloven, og informasjonen om dem er derfor ikke like tilgjengelig for ansatte i hverdagen det kommunale barnevernet. For en saksbehandler i barnevernet som ikke har kjennskap til sentralmyndigheten er det derfor ikke gitt at de er kjent med hvordan de kan bistå i arbeidet med barnevern på tvers av landegrenser. I Prop. L 133 (2020 – 2021) om forslag til ny barnevernslov § 5-2 om iverksetting av vedtak om omsorgsovertakelse, bruker departementet begrepet sentralmyndigheten i lovteksten. Videre i proposisjonens kapittel 7.7.4 om departementets vurderinger og forslag skriver departementet om håndtering av barnevernssaker på tvers av landegrenser følgende:

For å sikre en enhetlig håndtering av barnevernssaker på tvers av landegrenser, er det en klar fordel om barnevernstjenestene forholder seg til ett kontaktpunkt». Bufdir er norsk sentralmyndighet for Haagkonvensjonen 1996, og har en nøkkelrolle i det løpende konvensjonssamarbeidet. Direktoratet er et sentralt kontaktpunkt for barnevernstjenestene og andre barnevernsmyndigheter i barnevernssaker der barn har tilknytning til andre land.

Sentralmyndighetenes rolle og oppgaver kommer derfor noe tydeligere frem i forslagene til ny barnevernslov. Begrepet «sentralmyndighet» brukes også i én av paragrafene, og omtales i forarbeider til barnevernsloven. Samtidig ser man av utdraget i proposisjonen at det ikke er en plikt for barneverntjenesten å forholde seg til ett kontaktpunkt, men en fordel. Dersom dette lovforslaget blir gjeldende, vil det heller ikke i ny barnevernlov stå eksplisitt hva sentralmyndigheten kan gjøre og hvilken rolle de har. Det vil på lik linje som i dag, være opp til saksbehandlerne å finne ut av, og for sentralmyndigheten å informere om.

4.1.7 Organisering av barnevernet i den andre staten

Andre faktorer som flere informantene nevner at de opplever påvirker deres handlingsrom, er hvordan de forstår organiseringen av barnevernet i den staten de ønsker å samarbeide med. Her vil derfor også det rettslige rammeverket i den samarbeidende staten kunne påvirke det opplevde handlingsrommet til saksbehandlere i det norske barnevernet. Informantene opplever at det er lettere å samarbeide med stater som har mer likt styringssett, verdier, kultur og kunnskapsgrunnlag som dem selv.

Én informant uttaler:

«Det kommer veldig an på hvilket land det er snakk om, hvordan myndighetene fungerer i det landet og hvor villige de er til å samarbeide med oss og, og den biten der. Det varierer jo veldig. Det er jo annerledes om de reiser til Sverige og Danmark enn om de reiser til andre land, men en annen type kultur, tanke sett og styresett».

En annen informant sier:

«Hvordan man tenker barn, barneoppdragelse og omsorg for barn. Kanskje spesielt med tanke på kultur. At det er annerledes rett og slett. Jeg tenker at en del av våre ord, begreper og forklaringsmodeller ikke passer helt og at det er vanskelig for de».

En tredje informant sier:

«Men det, på en måte er jo det en begrensning også fordi vi vurderer ting litt ulikt. Jeg husker jo at den, de sosiale myndighetene som vi hadde kontakt med da, i utgangspunktet var ganske uforståelige for at vi i det hele tatt vurderte samvær gitt den situasjonen som var»

Selv om det er flere informanter som beskrev at ulikhetene i verdier, kunnskapsgrunnlag og kultur oppleves som hemmende for handlingsrommet, er det noen informanter som snakker om ydmykhet for andres kunnskap og tillitt til at andres perspektiv kan være vel så riktig og bra for barnet, som perspektivet vi har i Norge. En informant forteller om opplevelser hvor de samarbeidet med barnevernsmyndigheter i et annet land, utenfor Haagkonvensjonen 1996 og blir positivt overrasket. De forventet ikke å møte på et barnevern som fungerer tilnærmet likt som Norge, på andre siden av jorda.

Én informant forteller:

«Jeg opplever liksom at det er en idé om at det er bare i vår del av verden, at det finnes en fungerende barneverntjeneste. Vi snakker samme språk da på en måte. Vi snakker

om de samme tingene, samme begrepene. Tilknytning, traumesensitiv omsorg. Helt likt».

For å kunne samarbeide med barnevernsmyndigheter i andre land, må man ha troen på deres kunnskap. Man er avhengig av de andre barnevernsmyndighetene når en selv ikke kan språket, eller får reist til familiene.

Én informant sier.

«Når vi har meldt ifra til lokale myndigheter så må vi også ha tiltro til at de også kan ta noen vurderinger».

Det rettslige rammeverket ved Haagkonvensjonen 1996 krever kultursensitivitet og tillitt gjennom at man skal anerkjenne den andre stat. Det er også viktig å være åpen for at egne vurderinger kun er ett perspektiv og én løsning på barnets situasjon. Det er ikke noe fasitsvar, og det å være åpen for andres perspektiver er viktig for å fremme et godt samarbeid. Dette handler om kultursensitivitet over landegrenser. Mye av litteraturen på barnevernfeltet handler om kultursensitivitet mellom saksbehandler og familiene eller andre minoriteter de er i kontakt med. Denne kultursensiviteten ser også ut til å være et behov ved samarbeid med barnevern på tvers av landegrenser (Rugkåsa & Ylvisaker, 2018). Det er behov for å ha tillitt til den andre staten, og at de kan gjøre en god jobb. På samme måte som man må være åpen for andre kulturers familie- og oppdragelsessyn, må man ved barnevern på tvers av landegrenser i tillegg være åpen for andre lands systemer, kultur, rammeverk og perspektiver på familie- og oppdragelse. Det må derimot også finnes en grense i en kultursensitiv tilnærming, slik at man også er oppmerksomme på hvordan den andre staten sine samfunnsstrukturer og mekanismer påvirker menneskers liv (Rugkåsa & Ylvisaker, 2018).

4.2 Saksbehandlerens opplevelse og forståelse av når det rettslige rammeverket fremmer handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrenser

Det er særlig to faktorer innenfor det rettslige rammeverket som informantene opplever at bistår til å fremme deres handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. For det første handler det om at et rettslige rammeverket i seg selv skaper et handlingsrom. Det andre typetilfellet er at samarbeid med sentralmyndigheten oppleves som en trygghet og sikrer en rettssikker saksbehandling.

4.2.1 Skaper handlingsrom

Før Haagkonvensjonen 1996 ble signert og inkorporert gjennom Haagloven i 2016 var det ingen rettslige reguleringer i samarbeid om barnevern på tvers av landegrenser.

Haagkonvensjonens artikler gir føringer på hvordan man kan samarbeide med barnevernsmyndigheter i andre land. To informanter opplevde tidligere at de ikke hadde noe handlingsrom til å støtte barn når saken utviklet seg til å handle om barnevern på tvers av landegrensene.

En informant sier:

«Men jeg vet jo at jeg følte det ytterst frustrerende når vi sto der. At du ikke kunne gjøre noen ting. Du følte at du ikke kunne gjøre noen ting. Du kunne ta noen telefoner, sjekke opp litt lovverk, men du kunne på en måte ikke gjøre noe mer».

En annen informant uttaler at:

«Men stort sett før disse nye reglene kom, så avsluttet man jo saker og gjorde for så vidt ikke nødvendigvis så mye mer med det, fordi man hadde jo ikke jurisdiksjon, utenfor Norge. For man hadde jo ikke nødvendigvis noe handlingsrom. Åpnet opp for at vi skal kunne samarbeide mer, på tvers av landegrensene».

Uttalelsen viser hvordan rettslig regulering kan virke fremmede for saksbehandleres handlingsrom. Samtidig er det et relativt nytt rettslig rammeverk, da det kun har vært inkorporert i norsk lov siden 2016. Erfaringene med å arbeide med dette rammeverket er derfor begrenset og ikke nok saksbehandlere gjør det i det daglige. For å oppleve den positive konsekvensen av at det rettslige rammeverket kan skape handlingsrom, er saksbehandlerne avhengig av å forstå rammeverket og hvordan de skal bruke det.

4.2.2 Sentralmyndigheten

Som nevnt i kapittel 4.1.6 oppfattes det hos enkelte informanter som sentralmyndighetene som hemmende, men det er også enighet hos alle informantene at de opplever sentralmyndigheten som en trygghet i arbeidet med barnevern på tvers av landegrensene. Da informantene forstod hva sentralmyndighetene var og hvordan de kunne hjelpe dem, opplevde informantene det som en trygghet som bidro til å fremme handlingsrommet deres ved barnevern på tvers av landegrensene.

Én informant forteller om at hun jobbet med en transnasjonal familie hvor barnet var i Norge alene uten foreldre. Foreldrene bodde i ulike europeiske land, og gutten bodde hos en slektning til Norge. I begynnelsen av kontakten med familien ble det forstått av informant som en frivillig plassering. Saken utviklet seg, og slektningen i Norge ble beskyldt av mor for å ha kidnappet barnet. Barneverntjenesten i Norge måtte opprette kontakt med begge

foreldrene og direkte med barnevernmyndigheter i de andre landene. Ved en tilfeldighet og etter ca seks måneder oppdaget saksbehandler sentralmyndigheten og deres mandat.

Informanten forteller:

«Da vi fant ut at vi kunne ta kontakt med sentralmyndigheten, så husker jeg det som at vi opplevde det var veldig bra at det fantes et sted hvor vi kunne ta kontakt som hadde mer erfaring, og som hadde den spesifikke erfaringen knyttet til det».

Flere av informantene hadde tilsvarende erfaringer og opplevelse. Felles var at de ikke visste om sentralmyndigheten før de skulle jobbe med en transnasjonal familie og barnevern på tvers av landegrenser. Dette kan være fordi det ikke står noe om sentralmyndigheten i barnevernloven og de ikke lærte om det på studiene. I Haagkonvensjon 1996, artikkel 29 til 39 skriver det om sentralmyndighetens arbeid og at alle konvensjonsstater skal ha en sentralmyndighet. Videre står det om sentralmyndigheten i lov om Haagkonvensjonen 1996 § 2. Da saksbehandlerne ble kjent med sentralmyndigheten og deres arbeidsoppgaver opplevde saksbehandlerne hvordan sentralmyndigheten fremmer handlingsrom i arbeid med barnevern på tvers av landegrenser, og fungerer som en støtte og veileder av det rettslige rammeverket.

En sentral faktor som informantene er enige om at bidrar til å gjøre saksbehandlingen til en rettssikker prosess, er nettopp sentralmyndigheten.

Én informant uttaler:

«...altså det blir jo sentrale myndigheter som står for formidlinga. Man har jo ikke noe direkte kontakt. Men det vil jo å være en sikkerhet i forhold til at alt det juridiske foregår sånn det skal da. Jeg vet ikke hvor, det hadde vært mye kåling liksom. Hvis vi skulle ordnet selv direkte til. Så oddsen for å gjøre noe feil, eller oddsen for å treffe feil folk og at ting blir feilbehandlet er stor. Så sånn sett er det jo en trygghet, men at det er tungrodd system er hvert fall helt sikkert».

Her forteller en informant om sin opplevelse av hvordan sentralmyndigheten bidrar til rettsikkerhet i møte med andre land og myndigheter. Dette viser hvordan det rettslig rammeverk og Haagkonvensjonen 1996 artikkel 29 til artikkel 39 om sentralmyndigheter kan oppleves at fremmer handlingsrommet til saksbehandlere ved barnevern på tvers av landegrenser.

4.3 Saksbehandlerne opplevelse og forståelse av andre faktorer som påvirker handlingsrommet ved barnevern på tvers av landegrensener

Utover det rettslige rammeverket redegjort for i kapittel 3 er det andre faktorer informantene opplevde at påvirker deres handlingsrom ved arbeid med barnevern på tvers av landegrensener.

Faktorene jeg presenterer nå handler ikke direkte om problemstillingen, hvordan de kommunalt barnevernsansatte opplever og forstår deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrensener. Jeg mener at det også er interessant å vise frem ytterligere momenter som påvirker dette samarbeidet for fullstendighetens skyld, og for å gi respekt til flere av fortellingene jeg har fått fra mine informanter. I tillegg illustrerer disse ytterligere momentene tydeligere kompleksiteten i arbeid med barnevern på tvers av landegrensener. Disse faktorene er personavhengig saksbehandling og andre aktører som bistår i saksbehandlingen.

4.3.1 Personavhengig saksbehandling

Informantene forteller om hvordan arbeidet med barnevern på tvers av landegrensener blir påvirket av personene som jobber med familiene. Det gjelder både saksbehandlere hos barnevernet, rådgivere i sentralmyndigheten og hos de andre aktørene som blir involvert. Saksbehandlerne som jobber med disse sakene må utvise en «stå på vilje» til å prioritere, tenke ut kreative løsninger når de møter på motstand og ikke gi seg når det gjelder oppfølging av barnet og familiene. Arbeidet med transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrensener er også avhengig av hvor mye kapasitet saksbehandlerne har til å jobbe med disse familiene, da det som nevnt er tidkrevende. Hvilken erfaring og kunnskap kontoret og saksbehandleren har i arbeid med barnevern på tvers av landegrensener kan også påvirke saksbehandlerne opplevelse av deres handlingsrom. Lite erfaring og kunnskap kan føre til at de tenker de har et mindre handlingsrom enn de har. Personligheten til saksbehandleren og interessen for transnasjonale familier er andre faktorer som kan påvirke, og føre til at saksbehandlingen blir personavhengig og tilfeldig.

En informant sier:

«Jo et felles for flere av disse sakene her sånn, er at det har stått mye på engasjementet til oss som kontaktpersoner. Vi har en lav saksmengde her sammenlignet med andre barneverntjenester, det er bare et faktum, så jeg tenker vi har mer tid til hver enkelt familie. Og det gjør at jeg har kapasitet til å engasjere meg mer i disse enkeltsakene».

En annen informant uttaler:

«Men i noen av disse sakene her så har det vært at vi har gitt det lille ekstra. Vi har gjort noe ekstra, som er utover».

En tredje informant forteller:

«Så jeg tenker det er mer sårbart i mindre kommuner. Samtidig som jeg også tenker at, det kanskje er litt tilfeldig. Litt avhengig av hvilke saksbehandlere man treffer i UD og i sentralmyndigheten i forhold til forståelsen for vårt arbeid og hvordan det blir prioritert».

Personavhengig saksbehandling gjelder ikke bare for saksbehandlere i barneverntjenesten, rådgivere i sentralmyndigheten eller de man møter hos andre aktører, men også ledelsen av tjenesten. Én informant forteller om hvordan ledelsen i sin tjeneste skapte handlingsrom ved å opprette en sak på et annet grunnlag enn et rettslig grunnlag.

Én informant sier:

«Så vi har jo, vi åpnet jo sak basert på sånt etisk grunnlag liksom. Altså så klart skal vi hjelpe denne gutten hjem. Men ifølge lovverket da, så hadde vi egentlig ikke lov til å gjøre det. Men vi kunne gå god for det ved å begrunne det moralsk og etisk da».

Det rettslige rammeverket ble av saksbehandlerne opplevd som hemmende ved at de i utgangspunktet ikke hadde lovhjemmel til å opprette sak, men på grunn av ledelsen som besluttet å opprette sak på bakgrunn av etiske og moralske verdier, opplevde saksbehandlerne at handlingsrommet ble utvidet. I dette tilfellet vurderte barnevernleder at barnevernets mandat om å gi barn nødvendig hjelp til rett tid veide tyngre enn legalitetsprinsippet.

4.3.2 Andre aktører

Alle informantene nevner at de i disse sakene har måttet søke hjelp hos andre aktører utover sentralmyndigheten. Informantene opplever at de andre aktørene har bidratt til å fremme samarbeidet med barnevernsmyndigheter i andre land og dermed bidratt til å øke deres handlingsrom.

Én informant sier:

«Å søke råd hos juridisk kontor i barne- og familieetaten og etter hvert kommuneadvokaten».

Én annen informant sier:

«UD, også har jeg hatt direkte kontakt med barneverntjenesten i landet».

Én tredje informant forteller:

«Ja så er det advokater da»

Informantene ramser opp andre aktører de har tatt kontakt med for å søke råd og bistand i disse sakene. Dette viser at bistand fra sentralmyndigheten i seg selv ikke alltid er nok. Det er komplekse situasjoner disse familiene står i, og det krever samarbeid mellom flere ulike aktører, med ulike mandater og perspektiver. Det man ser er at de fleste aktørene som det blir tatt kontakt med har kompetanse på ulike rettsregler.

4.4 Oppsummering av funn

Gjennom presentasjonen av kategoriene og analysen har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvordan det kan være for saksbehandlere å arbeide med transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrenser. Hvordan det rettslige rammeverket både kan oppleves og forsås som fremmede og hemmende for saksbehandleres handlingsrom i disse sakene. Funnene viser at ved økt forståelse av det rettslige rammeverket, oppleves rammeverket mer fremmede enn hemmende. Samt at det i tillegg til rettslig rammeverk er andre faktorer som kan påvirke handlingsrommet. Denne variasjonen gir til sammen et innblikk i hvor komplekst det er å arbeide med transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrenser.

Kapittel 5 – Drøfting av funn

Min masteroppgave tar utgangspunkt i saksbehandleres opplevelse og forståelse av sitt handlingsrom innenfor det nasjonale og internasjonale rettslige rammeverket ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Min problemstilling er:

Hvordan opplever og forstår de kommunalt barnevernansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrenser?

I denne delen av oppgaven vil jeg drøfte funn fra analysen med utgangspunkt i problemstillingen i lys av systemteori gjennom sosiale systemer, funksjonell differensiering og retten og sosialfaget som funksjonssystemer (jf. kapittel 2.3). Med utgangspunkt i analysen av funnene har jeg trukket ut noen overordnede temaer som jeg vurderer kan si noe om hvorfor saksbehandlerne opplever handlingsrommet sitt innenfor det rettslige rammeverket som de gjør. Disse temaene er «avhengig av systemene», «kompleksitet», «fremmedgjort og avmektig», «diskursen om barndom» og «tillit og ydmykhet».

I tillegg til teori presentert under kapittel 2.3 om systemteori ser jeg det også nødvendig å trekke inn forskningsbasert kunnskap under drøftingens temaer.

5.1 Avhengig av systemene

Med utgangspunkt i systemteori viser analysen av funnene hvordan man som saksbehandler i barnevernet ikke kommer seg unna retten og sosialfaget som funksjonssystemer. Det kommer til uttrykk ved at systemene er strukturelt koblet gjennom gjeldende rett på barnevernfeltet. Fra et sosialfaglig perspektiv har barna i de transnasjonale familiene som er presentert gjennom funnene i kapittel 4, behov for sosialfaglig hjelp, mens fra rettssystemets perspektiv har ikke barnevernet i Norge alltid lovhjemmel til å hjelpe dem. Dette viser at selv om barnevernet er polyfon og benytter seg av flere kommunikasjonssystemer, gjør det ikke kommunikasjonen mellom det sosialfaglige og det rettslige nødvendigvis lettere. En årsak til den vanskelige kommunikasjonen, mener jeg, kan være Luhmanns tanke om at det ikke finnes noe endelig svar på et problem, men at en løsning alltid har et annet alternativ om man endrer perspektivet. Det er heller ikke hensikten i systemteorien å komme frem til en løsning. Ut ifra systemteori har ingen av perspektivene direkte feil, eller er direkte irrelevant. Et problem kan rett og slett forstås fra ulike perspektiver. I tillegg har perspektivene i seg selv ikke behov for å samvirke. Problemet kan forstås og løses ut fra hvert av perspektivene uavhengig av hverandre. Dette er derimot ikke tilfellet i barnevernets arbeid da den strukturelle koblingen

mellom retten og det sosialfaglige systemet gjennom gjeldende rett på barnevernfeltet, og legalitetsprinsippet som ligger til grunn for barneverntjenestens arbeid krever kommunikasjonen mellom systemene. En annen årsak til den utfordrende kommunikasjonen mellom systemene, mener jeg, kan være at rettssystemet og det sosialfaglige systemet som enkeltstående systemer fremstår som fragmenterte i seg selv. I rettssystemet er det ulike lover, konvensjoner og andre rettskilder som ikke alle er like tilgjengelige for saksbehandlere, sammenlignet med hvor tilgjengelig og hverdagslig arbeidet med barnevernloven fremstår for saksbehandlere. Blant barneverntjenesters ansatte kan det også være ulike oppfatninger av hva som er den rette barnevernfaglige vurderingen om et barns oppvekstsituasjon. Sentralmyndigheten i Bufdir kan også ha en oppfatning som kan gå i en annen retning enn barneverntjenesten, ikke bare på grunn av de rettslige rammene, men på grunn av barnevernfaglige vurderinger. I tillegg til dette kommer vurderingene til andre staters barnevernsmyndighet. Sosialfaget som system kan derfor også forstås som fragmentert ved at det er ulike organiseringer og sammensetninger avhengig av staten den praktiseres i og hvilken kultur og verdier som ligger til grunn i den aktuelle staten. Avhengigheten saksbehandlerne har til systemene kan derfor også forstås som en årsak til hvorfor saksbehandlerne opplever det rettslige rammeverket som hemmende ved barnevern på tvers av landegrenser. På samme tid kan avhengigheten saksbehandlerne har til systemet gjøre at saksbehandlerne opplever det rettslige rammeverket som fremmede ved barnevern på tvers av landegrenser. En årsak kan være nettopp den strukturelle koblingen mellom retten og sosialfaget som system, og at barnevernet er polyfon. Saksbehandlerne er vant til å bruke og forholde seg til gjeldende rett i deres arbeid med barnevern i Norge, og vil videreføre denne kunnskapen til arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Retten gir også støtte for barnevernfaglig arbeid. Det ser man gjennom at rettssystemet gir barn en rett til medvirkning og den sosialfaglige tanken om det autonome og subjektive barnet.

5.2 Kompleksitet

Luhmann mener retten er avgjørende for å redusere kompleksiteten i samfunnet og rettens oppgave som funksjonssystem er å skape stabile forventninger til omverden. Samtidig må ifølge Luhmann retten tilpasse seg omverden (Dalberg – Larsen, 1992). Ved å lage internasjonale avtaler som Haagkonvensjonen 1996 er det gjort et forsøkt på å anerkjenne andre lands rettsregler og tilpasse seg den økende globaliseringen og at det stadig blir flere transnasjonale familier i verden. Det systemteorien og Luhmann sier om at rettssystemet skal bidra til å redusere kompleksiteten i samfunnet forstår jeg som at flere saksbehandlere

opplever med motsatt effekt. Saksbehandlerne forteller om møte med rettssystemet hvor de som sosialarbeidere og en del av det sosialfaglige systemet har et ønske å hjelpe barnet, mens rettssystemets regler kan nekte tiltakene som oppfattes som nødvendige. I rettssystemet er det dessuten utformet prosesser som krever at saken skal gjennom utallige ledd med den konsekvensen at barnets situasjon blir usynliggjort og at for mye tid går til spille uten at barnet får den hjelpen det har behov for. En kan derfor spørre seg hva det handler om når saksbehandlerne til tross for rettens tilpasning til et samfunn i endring, med økende grad av globalisering og transnasjonale familier gjennom internasjonale avtaler, stadig opplever det rettslige rammeverket som hemmende. Kan det være fordi det rettslige rammeverket ikke tar inn over seg sosialfaglig hensyn, at det ikke er fleksibelt nok med tanke på kompleksiteten i barn og familiers liv? Selv om rettssystemet gir retningslinjer for hvordan det sosialfaglige systemet skal håndtere konflikter, opplever flere av saksbehandlerne at rettssystemet gjør det vanskelig for barnevernet å vektlegge deres barnevernfaglige vurderinger om at det er barn med behov for hjelp.

Er verden mer kompleks enn regelverket klarer å inkludere? Når det rettslige systemet ikke oppleves å klare og tilpasses kompleksiteten i samfunnet, kan det også fremprovosere personavhengig saksbehandling som forsøker å finne veier rundt det rettslige rammeverket. Eksempelet med ledelsen som valgte å opprette sak på etisk og moralsk grunnlag, viser hvordan det rettslige rammeverket ikke oppleves vid nok for de faktiske forholdene i de transnasjonale familiene.

Samtidig forteller noen saksbehandlere at de opplever en trygghet i at det eksisterer et rettslig rammeverk og forståelse av hvorfor det må eksistere. En viktig faktor i dette er sentralmyndigheten, som mye av arbeidet med barnevern på tvers av landegrenser foregår gjennom. Sentralmyndigheten forstår jeg derfor som en forlengelse av retten som funksjonssystem da de opererer med den binære koden rett/urett, og fungerer som et bindeledd mellom retten og barnevernet som reduserer kompleksiteten for saksbehandlerne i barnevernet. Det er også tilfellet når saksbehandlerne forteller at de opplever det rettslige rammeverket skaper handlingsrom. De opplever da at retten skaper stabile forventinger til omverden og reduserer kompleksiteten i deres arbeid ved at de vet hva som forventes av dem i saksbehandlingen. Her forstår jeg derfor Luhmanns tanke om at retten skal bidra til å redusere kompleksiteten i samfunnet som gjeldende. Dette da retten har lagt føringen for hvordan barnevernet skal arbeide med barnevern på tvers av landegrenser. Rettssystemet legger derfor til rette, gjennom sentralmyndigheten, for at barnevernet og det sosiale systemet

skal kunne hjelpe barn i transnasjonale familier. Her vises det igjen til den strukturelle koblingen mellom retten og barnevernet.

I tillegg til kompleksiteten i kommunikasjonen mellom systemene er også familienes situasjoner komplekse. Denne kompleksiteten øker også i det saken går over flere landegrenser og inkluderer kultursensitivitet i forhold til barnevernets organiseringer i andre land. Norge må samarbeide med og ha tillitt til andre barnevernsmyndigheter som kanskje ikke deler deres verdier og kunnskapsgrunnlag, og vil gjøre andre vurderinger for barnet enn dem selv ville gjort.

5.3 Fremmedgjort og avmektig

Hilde Aamodt snakker om hvordan barnevernet er polyfon og bruker flere kommunikasjonssystemer. Gjennom en sosialfaglig utdanning lærer man blant annet om juridiske emner som forvaltningsrett og barnerett, og når man skal arbeide innenfor sosialfag senere forutsetter det at man klarer å integrere det aktuelle rettslige rammeverket i sitt sosialfaglige arbeid (Aamodt, 2018). Det man kan se ut ifra svarene til mine informanter er at det ikke er gitt at integrasjonen fungerer, og at det rettslige rammeverket da kan være fremmedgjørende i saksbehandlerne arbeid. Som sosialarbeider er man oftest sterkest knyttet til det sosialfaglige systemet og tanken om å hjelpe, og ikke det rettslige systemet om hva som er rett/urett. Integrasjonen mellom fagfeltene, som er formålet på utdanningen, blir derfor ikke alltid tilfellet i praksis. Det å kunne anvende det rettslige rammeverket og utnytte seg av rammeverkets muligheter i sin saksbehandling, forutsetter at man har god kjennskap til det. Saksbehandlerne fortalte at de ikke kjente til sentralmyndigheten eller Haagkonvensjon 1996 før de kom i kontakt med de transnasjonale familiene. Saksbehandlerne opplever retten som mer styrende for barnevernets handlingsrom enn for eksempel sosialfag, økonomi, psykologi og pedagogikk. Selv om barnevernet beskrives av Hilde Aamodt som en polyfon organisasjon og det må forholde seg til flere kommunikasjonssystemer, sier saksbehandlere at de opplever det som at jussen og rettssystemet har siste ordet. Det forholdet om å skulle sette seg inn i hvordan konvensjonen virker sammen med barnevernloven, samtidig som man skal hjelpe en familie, kan oppleves som fremmedgjørende, og gir en følelse av at det rettslige rammeverket øker kompleksiteten i saksgangen og hemmer handlingsrommet deres.

I følge Luhmann eksisterer det ikke et oversystem, eller et endelig svar på et problem (Luhmann, 1992). Casene og utdragene illustrerer derimot hvordan rettssystemet kan bli oppfattet som et oversystem av saksbehandlere i barnevernarbeidet, nettopp fordi barnevernet må ha hjemmel i lov for å sette inn tiltak og legalitetsprinsippet er grunnlagt for barnevernets

maktutøvelse. Fra et systemteoretisk perspektiv kan man imidlertid forstå det som at det ikke er fasiten at rettssystemets løsning alltid skal være det som er gjeldende, men at rettssystemet kun gir ett perspektiv på problemet og løsningen kan se annerledes ut fra det sosialfaglige, politiske, økonomiske, psykologiske eller pedagogiske systemets perspektiv. For saksbehandlere, som har ønske om å hjelpe barna og familiene, kan på grunn av rettens funksjon som et oversystem derfor oppleve avmakt når retten og det sosialfaglige systemet kolliderer, og retten får siste ordet.

En annen type avmakt som saksbehandlerne kan oppleve i arbeidet med barnevern på tvers av landegrenser, er det å skulle samarbeide med barnevernsmyndigheter i andre stater. Det kan være stater som har ulike perspektiver på familier, omsorg, hva som er god oppvekst og hvor det blir brukt ulike begreper og arbeidsmetoder for å hjelpe familiene. Det kan også være samarbeid med stater der barnevernet er organisert annerledes eller ikke organisert i det hele tatt. Der saksbehandlerne er vant til å kunne sette inn alle hjelpetiltak etter kapittel 4 i barnevernloven for barn som befinner seg i utlandet, men har sitt vanlige bosted i Norge, mister de nå noe av makten. I en slik sak er det kun mulig for saksbehandlerne å begjære omsorgsovertakelse eller atferdsplassering.

5.4 Diskursen om barndom

Diskursene i samfunnet saksbehandlerne er en del av og diskursene i samfunnet til den staten barnevernet ønsker å samarbeide med kan være en årsak til hvorfor saksbehandlerne opplever det rettslige rammeverket som de gjør. De ulike diskursene kan også påvirke i hvilken grad saksbehandlerne kan og legger til rette for barns medvirkning ved barnevern over landegrenser. Det sosialfaglige systemet opererer med den binære koden hjelp/ikke hjelp, men hva er det som defineres som hjelp, av hvem defineres det som hjelp og når vurderes det at noen trenger hjelp?

Norsk barnevern er preget av diskursen om hva et barn er, trenger og synet på barndom i Norge. En diskurs handler om en spesiell måte å forstå ulike fenomener i verden på (Hollekim et al., 2016). Diskursen om hva et barn er, hva barnet trenger og synet på barndom i Norge har utviklet seg gjennom et samspill av styrking av barnets rettigheter, kulturelle verdier, forskning på barns utvikling, utvikling av familiepolitikk og de mulighetene som velferdsstaten har skapt (Vike & Eide, 2009).

Barndom i Norge blir i dag sett på som både et offentlig og privat ansvar. Selv om foreldrene fortsatt har hovedansvaret for omsorgen til barna, er det en stor del av barn som oppdras

gjennom barnehage og skole og tilbringer lite tid med foreldrene. Velferdsstaten gjør det mulig både å realisere barnets autonomi samtidig som velferdsstaten skaper trygghet (Vike & Eide, 2009). Barns velferd og rettigheter er en prioritering i Norge med bakgrunn i forskning som sier at barn er sårbare og med behov for beskyttelse fra virkeligheter som er vanskelige og problematiske (Hollekim et al., 2016). Den dominerende diskursen om hva et barn er, hva det trenger og synet på barndom i Norge er derfor med på å legitimere noen former for kunnskap om barn fremfor andre. I Norge har utviklingskunnskap om barn en hegemonisk status innenfor norsk barnevern og politikk (Picot, 2012).

I Norge har man en forståelse av barndom og barns autonomi og den er tett knyttet opp til menneskerettighetene. Barn har utviklet seg fra å være uferdige voksne, noe foreldrene har ansvar for å forsørge, til handlende aktører med subjektstatus. De har individuelle rettigheter, og voksne anerkjenner barn som individer med spesielle interesser og behov. Barn skal behandles på en måte som gjør at de utvikler evnen til å velge riktig. Dette forutsetter motivasjon og trygghet (Vike & Eide, 2009). Barn blir sett på som en sosial konstruksjon som ikke kan skilles fra faktorer som kultur, klasse og etnisitet. Disse faktorene styrer hvordan barn og barndom forstås og defineres (Burman, 2005).

På bakgrunn av forståelsen av barns autonomi, kunnskap om menneskerettighetene og kunnskap om barns utvikling er det i det norske barnevernet i dag fokus på barns medvirkning gjennom hele barnevernssaken. FNs barnekonvensjon artikkel 12 er derfor et hovedprinsipp i norsk barnevern. Spørsmålet er om det blir sett på som like sentralt i andre land, og om det kan være med på å påvirke hvordan det er mulig å legge til rette for barns medvirkning i arbeid med barnevern på tvers av landegrensener. Selv i Haagkonvensjon 1996 står det ikke eksplisitt at barn skal snakkes med, men i artikkel 22 står det at barnets beste skal ligge til grunn for arbeidet. Videre står det at man skal følge de aktuelle lovene for staten som har jurisdiksjon. De andre statens lovverk kan derfor være med å hindre muligheten for å legge til rette for barns medvirkning i disse sakene.

5.5 Tillit og ydmykhet

Diskursen om og perspektivet på barn påvirker hvordan norsk barnevern blir sett på utenfra, fra andre stater med ulike diskurser og perspektiver på familier. Det påvirker også hvordan norsk barnevern samarbeider med andre stater og hvilket perspektiv norsk barnevern har med i møtet med andre. For å kunne møte andre stater på en mest mulig ydmyk og kultursensitiv måte og for å kunne samarbeide er det viktig å se barnevernet i den andre staten i kontekst og prøve å forstå det innenfra. Kunnskapen og anvendelsen av ulike perspektiver, samt bevissthet

rundt hva som er dominerende diskurser i egen praksis, kan muliggjøre et bedre samarbeid på tvers av landegrenser. Det å være mer ydmyk og mer bevisst på kultursensitivitet i arbeid med barnevern på tvers av landegrenser kan føre til at saksbehandlerne opplever handlingsrommet sitt som større og det rettslige rammeverket som mer fremmede enn hemmende. Det kan føre til at saksbehandlerne har større tillit til den andre staten. Saksbehandleren kan anerkjenne at selv om det norske barnevernets arbeid slutter, og den andre staten tar over, er ikke dette ensbetydende med at barnet ikke får den hjelpen det trenger.

Det er derimot en utfordring der man vet at sentralmyndigheten i Norge har utfordringer med å få kontakt med sentralmyndigheten i en annen stat og barnevernsmyndighetene ikke er organisert slik at saksgangen skjer uten flaskehalser, dokumenter forsvinner og saken stopper opp. Saksbehandlerne kan kjenne på en følelse av avmakt når de ikke er trygg på den andre statens barnevern. Saksbehandler må overføre ansvaret for barnet de har vært i kontakt med til en annen stat, uten å vite hvordan barnet blir ivaretatt i andre enden.

5.6 Oppsummering av drøfting

Gjennom å se på de overordnede temaene *avhengigheten av systemene, kompleksiteten i samfunnet og sakene, diskursen om barn i det aktuelle samfunnet og saksbehandlerne ydmykhet og tillit til den samarbeidende staten*, som jeg har valgt ut fra analysen og drøftet opp imot systemteorien, har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvorfor saksbehandlere som arbeider med transnasjonale familier og barnevern på tvers av landegrenser, opplever handlingsrommet som de gjør. Jeg har forsøkt å vise faktorer som kan føre til at saksbehandlere kan oppleve det rettslige rammeverket som både fremmede og hemmende for saksbehandleres handlingsrom, samt hvordan det påvirker deres mulighet til å legge til rette for barns rett til medvirkning i disse sakene.

Studien har avdekket at flere saksbehandlere i det kommunale barnevernet opplever det rettslige rammeverket som hemmende i sitt arbeid med barnevern på tvers av landegrenser. Hvordan det rammeverket gir en følelse av avmakt og fremmedgjøring, samt at saksbehandlerne ikke kommer foruten det rettslige rammeverket ved at systemene er avhengig av hverandre. Verdens og sakenes kompleksitet og barnevernets makt krever et rettslig rammeverk som kan skape forventninger og lage regler for hvordan slike saker skal behandlet.

Studien avdekker også viktigheten av kultursensitivitet på tvers av landegrenser og tillitt til andre staters perspektiv på barn og oppvekst, kan være vel så god som sin egen.

Mangel på kunnskap om og forståelse av det internasjonale rettslige rammeverket gjennom Haagkonvensjonen 1996 hos saksbehandlere, kan påvirke hvordan saksbehandlere opplever det rettslige rammeverket, og hvordan de legger til rette for barns medvirkning i saker om barnevern på tvers av landegrenser. Få av informantene hadde kjennskap til Haagkonvensjonen 1996, og de som hadde det fikk det gjennom å komme i kontakt med transnasjonale familier og søke seg til informasjonen selv. En slik mangel i kunnskap kan i verste fall føre til at saksbehandlerne mistolker rammeverket og at de nettopp opplever rammeverket som hemmende og ikke klarer å utnytte seg av mulighetene som ligger i det.

Kapittel 6 – Avsluttende kommentarer

I denne studien har problemstillingen som ble reist i kapittel 1 blitt belyst:

Hvordan opplever og forstår de kommunalt barnevernsansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier ved barnevern på tvers av landegrenser?

I masteroppgaven sees handlingsrommet til barnevernsansatte innenfor internasjonalt og nasjonalt rettslig rammeverk i arbeidet med barnevern på tvers av landegrenser i et systemteoretisk perspektiv. Jeg har gjennomført en fenomenologisk og hermeneutisk studie av hvordan saksbehandlere forstår og opplever sitt handlingsrom innenfor internasjonalt og nasjonalt rettslig rammeverk i arbeidet med barnevern på tvers av landegrenser. Med utgangspunkt i hermeneutikken har saksbehandlerne forforståelse og kunnskap til det rettslige rammeverket vært med på å farge hvordan de forstår sitt handlingsrom i saksbehandling ved barnevern på tvers av landegrenser. Det fenomenologiske perspektivet knytter seg opp mot hvordan saksbehandlerne opplever og erfarer det rettslige rammeverket.

Ved å rette fokus på saksbehandlerne opplevelse i møte med det rettslige rammeverket, ønsker jeg å illustrere hvorfor og hvordan samarbeid på tvers av ulike fag og perspektiver kan være en utfordring, samt hvilke faktorer som kan hemme og hvilke som kan fremme bedre kommunikasjon mellom det barnevernfaglige og rettslige systemet når man jobber barnevern på tvers av landegrenser.

Problemstillingen er besvart gjennom bruk av en kombinasjon av juridisk og kvalitativ metode. Det ble gjennomført 7 individuelle intervjuer. Intervjuene var basert på en semistruktuert intervjuguide. Intervjuene og bearbeidelsen av dataen førte frem til fem funn om hvorfor saksbehandlere kan oppleve det rettslige rammeverket som hemmende og fremmede. Det er mye som kan tyde på at *avhengigheten av systemene, kompleksiteten i samfunnet og sakene, diskursen om barn i det aktuelle samfunnet og saksbehandlerne ydmykhet og tillit til den samarbeidende staten* har betydning for hvordan saksbehandlerne opplever sitt handlingsrom ved barnevern på tvers av landegrenser, og i hvilken grad saksbehandlere kan legge til rette for barns medvirkning i disse sakene.

Studien har også gjort funn knyttet til de enkelte hovedfunnene. Herunder kan nevnes at sentralmyndigheten virker å trygge saksbehandlerne i sitt arbeid med barnevern på tvers av landegrenser, og bidrar til at saksbehandlerne opplever det rettslige rammeverket som fremmede.

Funnene viser utfordringer i tverrfaglig samarbeid, og ved å drøfte samarbeidet mellom retten og barnevernet ved hjelp av systemteori, kan det bidra til å skape forståelse for hvorfor kommunikasjon og samarbeidet mellom ulike fagpersoner og systemer kan være utfordrende. Videre kan det gi en økt ydmykhet i samarbeidet gjennom å være bevisst på at tverrfaglig samarbeid innebærer at systemer med ulike perspektiver møter hverandre, og at løsningene som blir presentert fra hvert system er gjeldende for akkurat det systemet.

Antallet informanter som deltok i prosjektet vurderes som ikke mange nok til å kunne generalisere funnene. Samtidig vurderer jeg det til at de kan belyse et tema som har vært lite forsket på tidligere.

Funnene tyder på at en praksis i barnevernet knyttet til barnevern på tvers av landegrenser og ivaretagelse av barns rett til medvirkning i disse sakene har et endringspotensiale, og som fordrer til videre forskning og utvikling.

6.1 Videre forskning

Denne studien har fokusert på saksbehandlere i det kommunale barnevernets opplevelse av det rettslige rammeverket ved barnevern på tvers av landegrenser. Det er behov for å følge opp flere av funnene i denne studien i ytterligere studier.

Et punkt som peker seg ut for videre forskning er kultursensitivitet over landegrenser. I denne studien har det blitt argumentert for at ydmykhet og tillit til andre stater kan ha betydning for hvordan saksbehandlere opplever handlingsrommet sitt ved barnevern på tvers av landegrenser. Det vil derfor være interessant å undersøke hvilken kunnskap saksbehandlere selv har om kultursensitivitet over landegrenser. Hvordan de viderefører kunnskapen de har, og bruker den i arbeid med minoriteter innad i Norge, og når de arbeider barnevern over landegrenser.

Et siste punkt som peker seg ut etter intervjuene til denne oppgaven som et område med mangelfull forskning, er når barnevernet må samarbeide med land uten samarbeidsavtaler: de såkalte lovtomme områdene. Denne oppgaven har ikke gått nærmere inn på dette, men forstår dette temaet som et område med kunnskapshull. For saksbehandlere som kommer i kontakt med transnasjonale familier hvor de må forsøke å samarbeide med land uten en samarbeidsavtale med Norge, er det et hvitt lerret som må fylles. Det kan være spennende å se hvordan det arbeides i disse sakene, hvor mange saker det er snakk om og om saksbehandlerne opplever de samme eller helt andre former for utfordringer og fordelere som de gjør ved rettslig regulerte områder.

Litteraturliste

Lover

- 1814 Kongeriket Norges grunnlov lov 17.mai 1814 (grunnloven)
- 1992 Lov om barneverntjenester lov 17.juli 1992 nr. 100 (barnevernloven)
- 2016 Lov om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn 1996 lov 1.juli 2016 nr. 85 (lov om Haagkonvensjonen)
- 1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett lov 21.mai.1999 (menneskerettighetsloven)
- 1988 Lov om anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar mv og om tilbakelevering av barn. Lov 8.september. 1988 nr. 72 (barnebortføringsloven)

Konvensjoner

De europeiske menneskerettighetene. Vedtatt av Europarådet 4.november 1950.

FNs konvensjon om barns rettigheter (barnekonvensjonen). Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20.november 1989. Ratifisert av Norge den 8.januar 1991.

Konvensjon av 19.oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn. (Haagkonvensjonen 1996 og barnebeskyttelse)

Konvensjonen av 25.oktober 1980 om de sivile sider ved internasjonal barnebortføring. (Haagkonvensjonen 1980)

Forskrifter

Barne- og familiedepartementet (BFD). (2014). *Forskrift om medvirkning og tillitsperson*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-01-697>. Hentet 02.09.20.

Forarbeid

Prop. 102 LS. (2014 – 2015). *Lov om gjennomføring av konvensjon 19. oktober 1996 om jurisdiksjon, lovvalg, anerkjennelse, fullbyrdelse og samarbeid vedrørende foreldremyndighet og tiltak for beskyttelse av barn, og endringer i enkelte andre lover, og samtykke til ratifikasjon av konvensjonen av 17.april.2015*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Prop. 169. L. (2016 – 2017). *Endringer i barnevernloven mv. (bedre rettssikkerhet for barn og foreldre)* av 1.september.2017. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Prop 106. L. (2012 – 2013). *Endringer i barnevernloven* av 05.04.2013. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Prop 133 L. (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. 09.04.2021. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Rettspraksis

Norges Høyesterett

HR-2016-2262 A

Etterarbeid

Ot.prp.nr. 44 (1991-1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)* av 27.03.1992
Oslo: Barne- og familiedepartementet. 1992

Rundskriv Q-42/2015, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 15.12.2015.

Litteratur

Aamodt, A. Hilde (2018) Barneverntjenesten – en polyfon organisasjon? Norges barnevern nr.1 – 2018. Vol.95. (36-49). Oslo: Universitetsforlaget

Boe, Erik Magnus. (2019). *Grunnleggende juridisk metode. En introduksjon til rett og rettsstenking*. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Bergo, Knut. (2019). Tolking og anvendelse av lov, forskrift og forarbeider. I Høgberg, A.P & Sunde, J.Ø (Red.), *Juridisk metode og tenkemåte*. (s.175-238). Oslo: Universitetsforlaget.

Borch, Christian. (2013). Niklas Luhmann om rettssystemets autopoiesis. I *Rettssociologi. Klassiske og moderne perspektiver*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bunkholdt, Vigdis og Inge Kvaran. (2019). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal

Burman, E. (2005) Discourses of the child. I Jenks, C. (Red.), (2005) *Childhood. Critical concepts in sociology*. Volum III, (s 26-39). London Routledge

Dalberg-Larsen, Jørgen. (1992). Luhmann og retten. I Jens Christian Jacobsen (Red.), *Autopoiesis. En introduction til Niklas Luhmanns verden af systemer*. København: Forlaget politisk revy.

- Engelsrud, Gunn. (2020). Kropp-sinn; fysisk-psykisk: et bidrag til avklaring av et grunnlagsproblem i helse og sosialfagene, i Jenssen m.fl. (Red.), *Vitenskapsteori for sosial-og helsefag*. Oslo: Gyldendal akademiske
- Harste, Grom. (1992). Niklas Luhmanns konstruktion af samfundsteori. I Jens Christian Jacobsen (red.), *Autopoiesis. En introduction til Niklas Luhmanns verden af systemer*. København: Forlaget politisk revy.
- Hauge conference on private international law (HCCH). (2014) *Practical Handbook on the Operation of the 1996 Hauge Child Protection Convention*. Hauge, The Netherlands: The Hauge Conference on Private International Law Permanent Bureau.
- Hollekim, R, N. Andersen & M. Daniel (2016) Contemporary discourses on children and parenting in Norway: Norwegian Child Welfare Services meets immigrant families, *Children and Youth Services Review*, Volum 60, s (52-60).
- Kvale, Steinar & Brinchman, Svend. (2019) *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utgave. Oslo: Gyldendal
- Kvisberg, Torunn E. (2019) *Barnebeskyttelseskonvensjonen, Haagkonvensjonen 1996*. Publisert i tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål. 01/2019 (Volum 17).
- Johannessen, Lars E.F., Rafoss, Tore Witsø & Erik Børve Rasmussen. *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Johnson, R.Bruke & Antohny J. Onwegbuize (2004) *Mixed Methods research: A research paradigm whose time has come*. Educational researcher, 2016-07, Vol. 33 (7), (14-26).
- Luhmann, Niklas. (1992). Hvorfor systemteori. I Jens Christian Jacobsen (red.), *Autopoiesis. En introduction til Niklas Luhmanns verden af systemer*. København: Forlaget politisk revy.
- Mestad, Ola (2019). Rettens kilder og anvendelse. I Høgberg, A.P & Sunde, J.Ø (Red.), *Juridisk metode og tenkemåte*. (s.77-113). Oslo: Universitetsforlaget.
- Müller, Amrei (2017), En kort innføring i folkerettslig traktatolkning, *Jussens Venner* vol. 52, s. 222-259, Doi: 10.18261/issn.1504-3126-2017-04-02
- Picot, A. (2012) Out-of-home placements and notions of family in Norway and in France. *Sosiologi i dag*, 42.

Rugkåsa, Marianne & Signe Ylvisaker. Kultursensitivitet. I Ask, T.A & Eide, S.B (Red.), *Barnevernets begreper i bevegelse*. Oslo: Gyldendal

Thomassen, Magdalene (2020) Hermeneutikk som refleksjon og livsfortolkning. I Jensen m.fl. (Red.), *Vitenskapsteori for sosial- og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vike, H & Eide, K. (2009). Kulturanalyse, minoritetsperspektiv og psykososialt arbeid. I Eide, K. m.fl. (Red.), *Over profesjonelle barrierer: et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Nettsider

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 12.februar). *Haagkonvensjonen 1996*. Hentet 22.april.2021. https://www.bufdir.no/barn_over_landegreenser/Haag1996/

Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (2020, 14 april) *Bufdir blir ny sentralmyndighet for internasjonale barnebortføring*. Hentet 22.april.2021. https://bufdir.no/aktuelt/Arkiv/2020/bufdir_bli_r_ny_sentralmyndighet_for_internasjonale_barnebortforingssaker/

FNs barnekomité. (2018, 25.september). *Generelle kommentarer fra FNs barnekomité*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/generelle-kommentarer-fra-fns-barnekomit/id573909/>. Hentet 05.05.2021.

Hague conference on private international law (HCCH). (29.okt.2020) *Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children*. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=70>. Hentet 05.mai.2021.

OsloMet (u.å) *Ansattoversikt – Anja Bredal* <https://www.oslomet.no/om/ansatt/anbre/>. Hentet 05.mai.2021.

Røykenes, Kari. (2009) *Metodetriangulering – et metodisk minefelt eller en berikelse av fenomener? Tilgjengelig fra:* <https://sykepleien.no/forskning/2009/03/metodetriangulering-et-metodisk-minefelt-eller-en-berikelse-av-fenomener> Hentet 16.09.2020

Samfunnsforskning. (2020, 17.mars) *Hilde Lidén*. <https://www.samfunnsforskning.no/personer/vit/hildelid/>. Hentet 05.mai.2021.

Offentlige dokumenter

Barne og familiedepartementet (2015). *Retningslinjer om behandling av saker der barn har tilknytning til andre land av 16.12.2015*. Oslo: Barne og familiedepartementet.

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Barnevern på tvers av landegrensene»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt i forbindelse med en masteroppgave der formålet er å undersøke hvordan barnevernet jobber med saker der barn har tilknytning til flere land.

I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I mitt masterprosjekt ved Master i sosialfag, barnevern, Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet har jeg valgt temaet barn med tilknytning til flere land. Jeg ønsker å undersøke ulike varianter av transnasjonale familiers situasjoner. Jeg skal se nærmere på det nasjonale og internasjonale rettslige rammeverket og hvilke muligheter og begrensninger disse skaper for barnevernansatte i det kommunale barnevernet til å støtte barn i transnasjonale familier. Videre skal jeg også se nærmere på hvordan barnevernet jobber i disse sakene for å sikre barnets medvirkning, eller hvilke utfordringer det kan være å sikre denne retten ved arbeid med barnevern på tvers av landegrensene.

Mine forskningsspørsmål som jeg skal analysere er:

Hvordan forstår de kommunalt barnevernsansatte deres handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale rettslige rammer for å støtte barn i transnasjonale familier? Hvilke muligheter og begrensninger skaper de rettslige rammene for det kommunale barnevernets arbeid med disse familiene?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet - storbyuniversitetet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta på bakgrunn av tema for oppgaven og jeg mener at du er én av dem som best kan bidra med sentral informasjon for å belyse min problemstilling.

Saksbehandlere i det kommunale barnevernet jobber daglig med problemstillinger knyttet til barn med tilknytning til flere land. Saksbehandlere sitter på kunnskap fra direkte samarbeid med foreldre og barn med tilknytning til flere land, samt samarbeid med sentralmyndighetene for Haagkonvensjonen 1996 i Norge.

Antallet informanter jeg velger for dette prosjektet er ca. 10 saksbehandlere i barneverntjenester fra rundt om i Norge. For å få frem eventuelle variasjoner og nyanser i det kommunale barnevernet er det nødvendig at jeg velger et visst antall så informantene representerer Norge fra nord, sør, øst og vest og både store og små kommuner.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du vil delta i et intervju. Det vil ta opptil en time.

Jeg kan sende spørsmålene til intervjuet på forhånd om det er ønskelig, slik at du bedre kan forberede deg på intervjuet.

Intervju utenfor Oslo og omegn vil på grunn av smittevern hensyn foregå over Zoom/Skype /Teams med passordbeskyttelse som sikrer mot at uvedkommende kommer inn i møtet. Lyden i intervjuet vil tas opp for transkribering og slettet umiddelbart etter transkriberingen er gjort, dersom du samtykker til opptak av lyd.

Intervju innenfor Oslo og omegn kan foregå som oppmøte, hvor jeg kommer til arbeidsplassen. Lyden i intervjuene vil da tas opp på en diktafon. Dersom det heller er ønskelig av smittevern hensyn eller praktiske hensyn, kan også disse intervjuene foregå over Zoom/Skype/Teams, hvor lyden vil tas opp for transkribering og slettet umiddelbart etter transkriberingen er gjort, dersom du samtykker til opptak av lyd.

Etter transkribering vil jeg tilby deg å se over teksten, slik at du kan komme med kommentarer om du opplever at det mangler noe i dine forklaringer eller du vil legge til noe.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun jeg, som student, og min veileder Julia Köhler-Olsen, førsteamanuensis ved Institutt for sosialfag, OsloMet – storbyuniversitetet, som vil ha tilgang til opplysningene. Navn og kontaktopplysninger vil jeg erstatte med koder som lagres på egne navnelister som er adskilt fra øvrig data. Datamaterialet vil ikke lagres på nettet, drop-box, iCloud eller annen fildeling.

I publikasjon av oppgaven vil ikke enkeltdeltakere kunne gjenkjennes, men jeg vil generalisere til barneverntjenester i små og store kommuner. I intervjusituasjonen kommer jeg til å minne intervjudeltakerne på taushetsplikten de har gjennom jobben i barnevernet. Derfor er det viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltbarn, deres familier eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Jeg som intervjuer vil være spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates i intervjuene, som for eksempel alder, kjønn, bosted og eventuelle spesielle hendelser. Samt at jeg vil minne informantene om å være forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2021. Ved prosjektlutt vil personopplysninger makuleres og eventuelle opptak vil slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet – storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS – vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- OsloMet - storbyuniversitetet ved førsteamanuensis Julia Köhler-Olsen, epost: juliak@oslomet.no
- OsloMet - storbyuniversitetet personvernombud: Ingrid S. Jacobsen, epost: personvernombud@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost personverntjenester@nsd.no eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
Julia Köhler-Olsen

Student
Henriette Svendby

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet barnevern på tvers av landegrenser og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i oppmøteintervju
- å delta i intervju over Zoom/Skype/Teams

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide – saksbehandlere i det kommunale barnevernet

Del 1: Hvordan forstår barnevernsansatte sitt handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale juridiske rammer, for å støtte barn med tilknytning til flere land?

- **For å støtte barn i transnasjonale familier**

Sentrale begreper:

- Handlingsrom
- Opplevd handlingsrom
- Faktisk handlingsrom
- Nasjonale juridiske rammer
- Internasjonale juridiske rammer (Kjennskap til haagkonvensjonen og sentralmyndighetene)
- Barn med tilknytning til flere land
- Hvilke land?

Del 2: Hvilke muligheter og begrensninger skaper disse juridiske rammene for barnevernets arbeid for å sikre barns rett til medvirkning i disse familiene?

Sentrale begreper:

- Muligheter
- Begrensninger
- Juridiske rammer
- Barnevernets arbeid
- Barns rett til medvirkning
 - Hva legges i ordet medvirkning?
- Arbeid for å sikre barns rett til medvirkning

INTERVJU MED SAKSBEHANDLERE I BARNEVERNET

Tema: barn med tilknytning til flere land

1. Hvordan arbeider dere på kontoret med saker hvor barn har tilknytning til flere land?
2. Hvilken situasjon befinner disse familiene seg i?
 - Er barnet i Norge eller i Utlandet? Sammen med én eller begge omsorgspersoner?
3. Hvilke land har disse familiene tilknytning til?
4. Er det noen land som er mer representert enn andre?

5. Hvordan opplever du ditt handlingsrom som saksbehandler i disse sakene?
- Hvilke muligheter opplever du at du har til å gi den hjelpen du vurderer er til barnets beste?
6. I hvilken grad opplever du at det er mulig å legge til rette for medvirkning for barnet når du må samarbeide med andre land?
7. Hvilket rettslig rammeverk bruker du i arbeid med familier med tilknytning til flere land?
8. Hvilken kjennskap har du til Haagkonvensjonen 96?
9. Hvilken erfaring har du med å samarbeide med sentralmyndighetene for haagkonvensjonen?
10. Har du kjennskap til retningslinjene for arbeid med saker der familier har tilknytning til flere land?
11. Hvordan opplever du retningslinjene for arbeid med saker der familier har tilknytning til flere land?
12. Hvordan opplever du å arbeide med familier med tilknytning til flere land i forhold til familier som bor i Norge?
13. Eventuelt, om informant har andre ting som han/hun ønsker å fortelle.

Intervjuguide – saksbehandlere i det kommunale barnevernet

Del 1: Hvordan forstår barnevernsansatte sitt handlingsrom innenfor nasjonale og internasjonale juridiske rammer, for å støtte barn ved arbeid med barnevern på tvers av landegrenser?

Sentrale begreper:

- Handlingsrom
- Opplevd handlingsrom
- Faktisk handlingsrom
- Nasjonale juridiske rammer
- Internasjonale juridiske rammer (Kjennskap til Haagkonvensjonen og sentralmyndighetene)
- Barn med tilknytning til flere land
 - Hvilke land?

Del 2: Hvilke muligheter og begrensninger skaper disse juridiske rammene for barnevernets arbeid for å sikre barns rett til medvirkning i disse familiene?

Sentrale begreper:

- Muligheter
- Begrensninger
- Juridiske rammer
- Barnevernets arbeid
- Barns rett til medvirkning
 - Hva legges i ordet medvirkning?
- Arbeid for å sikre barns rett til medvirkning

INTERVJU MED SAKSBEHANDLERE I BARNEVERNET

Tema: barnevern på tvers av landegrenser

1. Hvordan erfaring har du med å jobbe med barnevern på tvers av landegrenser?
2. Hvilken situasjon befinner disse familiene seg i?
 - Er barnet i Norge eller i Utlandet? Sammen med én eller begge omsorgspersoner?
3. Hvilke land har disse familiene tilknytning til?
4. Er det noen land som er mer representert enn andre?

5. Hvordan opplever du ditt handlingsrom som saksbehandler i disse sakene?
- Hvilke muligheter opplever du at du har til å gi den hjelpen du vurderer er til barnets beste?
6. Har jurisdiksjon vært et tema i disse sakene og hvor vidt Norge har eller skal overføre jurisdiksjonen til et annet land?
7. I hvilken grad opplever du at det er mulig å legge til rette for medvirkning for barnet når du må samarbeide med andre land?
8. Hvilket rettslig rammeverk bruker du i arbeid med familier med tilknytning til flere land?
9. Hvilken kjennskap har du til Haagkonvensjonen 96?
10. Hvilken erfaring har du med å samarbeide med sentralmyndighetene for Haagkonvensjonen?
11. Hvordan opplever du å arbeide med familier med tilknytning til flere land i forhold til familier som bor i Norge?
12. Eventuelt, om informant har andre ting som han/hun ønsker å fortelle.

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Barn med tilknytning til flere land

Referansenummer

271743

Registrert

16.09.2020 av Henriette Lillevand Svendby - s193934@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Julia Köhler-Olsen , julia.kohler-olsen@oslomet.no, tlf: 95557734

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Henriette Svendby, s193934@oslomet.no, tlf: 48087938

Prosjektperiode

05.08.2020 - 30.06.2021

Status

25.09.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

25.09.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 25.09.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Zoom, Skype og Microsoft Teams er databehandlere i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art. 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Mirza Hodzic

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)